

Van Langerak (uit Teylingen)

door

B. de Keijzer

Inleiding

In mijn boek over de borgen voor Gijsbrecht van Amstel en Herman van Woerden heb ik de samenhang tussen de latere heren Van Langerak, een jongere tak van het geslacht Van Teylingen, en de eerdere familie Van Langerak, afstammende uit het geslacht Uten Goye, behandeld.¹ Zowel over het geslacht Uten Goye als de heren Van Langerak zijn eerder vele publicaties verschenen² met als de meest bekende die van Vermast.³ Deze publicatie heeft jarenlang in de historische- en genealogische literatuur een vooraanstaande plaats ingenomen. Bij kritische beschouwing bleek dat hij er niet in geslaagd is om het geslacht Uten Goye, evenals de eerdere en latere heren Van Langerak, in het juiste genealogische verband te plaatsen. Ook in mijn publicatie over de relatie tussen de heren Van Langerak en Van Zuylen⁴ heeft dit geleid tot kleine onvolkomenheden, terwijl ik in de studie over de borgen Wouter van Langerak (1366-1376) ten onrechte heb aangemerkt als zoon van Gijsbert van Langerak.⁵ Immers bij de voogdijstelling in 1330, na het overlijden van Gijsbert van Langerak, bleek dat er sprake was van slechts twee minderjarige zoons.⁶ Het een en ander heeft geleid tot het opnieuw opstellen en publiceren van de genealogie van de Heren van Langerak uit het geslacht Van Teylingen (2015),⁷ gebaseerd op meer recente inzichten,⁸ en vorig jaar die van de Heren uten Goye (2019).⁹ Hierna volgt een bijgewerkte versie van mijn publicatie uit 2015 op basis van de laatste stand van zaken.

Emmen, 2020 (afgesloten 30 oktober).¹⁰

¹ B. de Keijzer, *De borgen voor Gijsbrecht van Amstel en Herman van Woerden* (Rotterdam, 2011).

² W. van Gouthoeven, *D'oude Chronycke ende Historien van Holland, Zeeland ende Utrecht* (Dordrecht, 1620); B.J. Lintelo baron de Geer, De heerlijkheid van Langerak en hare rechten, in: *Verslagen en mededeelingen Vereniging tot uitgaaf der Bronnen van het Oud-vaderlandsch recht* jrg. 3 (1898); H. Toll, De Heeren van het Gooi en Langerak tot het jaar 1375, in: *Verslagen en mededeelingen Vereniging tot uitgaaf der Bronnen van het Oud-vaderlandsch recht* jrg. 5 (1909); E.B.F.F. Wittert van Hoogland, Bijdragen tot de geschiedenis der Utrechtse Ridderhofsteden en Heerlijkheden, XXXVI. Langerack, in: *Genealogische en Heraldische Bladen* jrg. 9 (1914), 206 e.v.; G. den Hartog e.a., *De Hoge Heerlijkheid Langerak* (Nieuwpoort, 2001).

³ P.G.F. Vermast, 'De heren Uten Goye en van Langerak', *De Ned. Leeuw* 66 (1949) 259-314, 330-410, 419-435; 67 (1950) 165-177, 194-251.

⁴ B. de Keijzer, 'Van Langerak – Van Zuylen. Mededelingen over twee middeleeuwse geslachten', in: *De Nederlandsche Leeuw* jrg. 111 (1994), kolom 362-370.

⁵ De Keijzer, *De borgen*, 70. Suggestief werd Jan van Langerak broer van Wouter van Langerak genoemd wat niet in het repertorium staat; Idem 72. Tabel XVIII is dus wat betreft de plaats in de genealogie van Wouter van Langerak achterhaald.

⁶ Te weten Gijsbert en Jan. Deze zoons zijn naderhand Heer van Langerak geworden.

⁷ B. de Keijzer, De Heren van Langerak, in: *De Nederlandsche Leeuw* jrg. 132 (2015).

⁸ B. de Keijzer, Stamreeks Van der Duyn (Verduyn), in: *Hollandse Stam- en Naamreeksen* (Rotterdam, 1998). In de inleiding wordt ingegaan op de mogelijke aansluiting van de heren van Teylingen op de graven van Holland; B. de Keijzer, De oudere generaties van de familie Van Wassenaar opnieuw gezien, in: *De Nederlandsche Leeuw* jrg. 126 (2009), kolom 52 (zie ook jrg. 128 (2011), kolom 146-147). Hierin wordt de mogelijke afstamming van de heren van Teylingen uit het oudere geslacht Van Teylingen – Van Voorhout behandeld.

⁹ B. de Keijzer, De Heren Uten Goye, in: *De Nederlandsche Leeuw* jrg. 136 (2019).

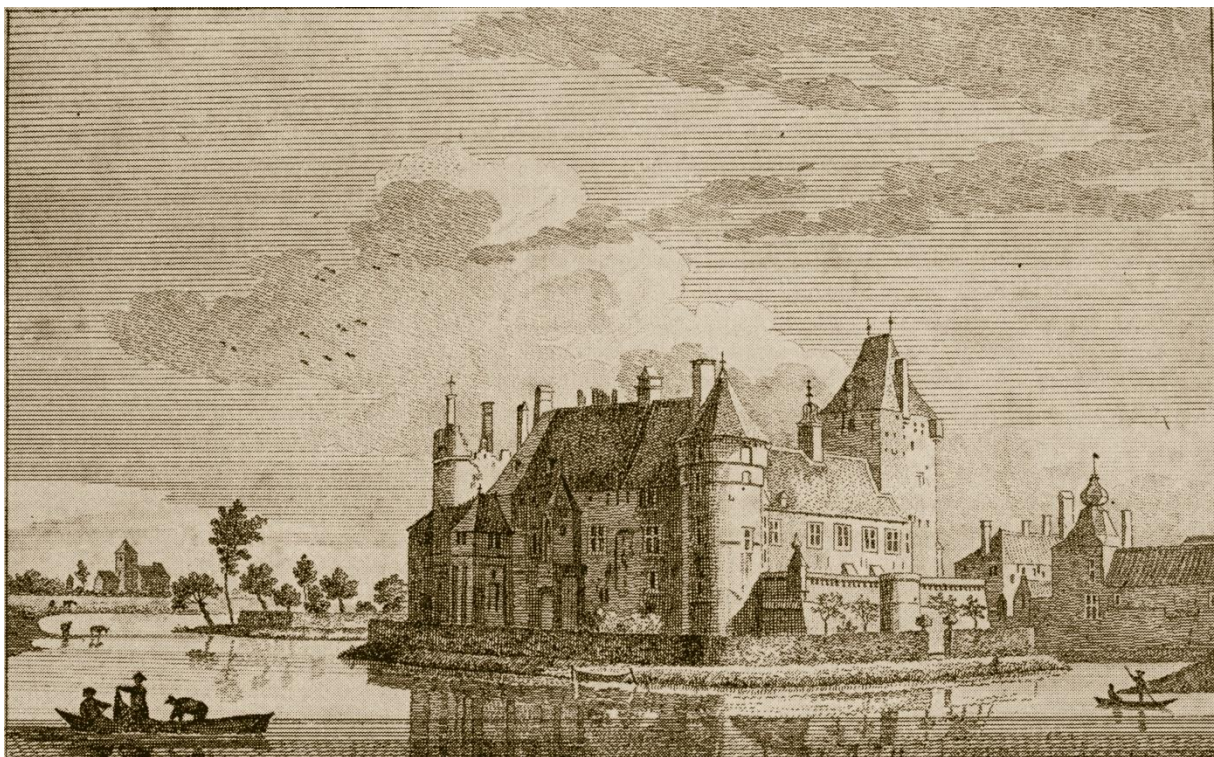
¹⁰ Eventuele aanvullingen en verbeteringen op deze publicatie s.v.p. richten aan de webmaster van HoGenDa: webmaster@onsvoorgeslacht.nl

Familiearchief

Het onderzoek naar Wouter van Langerak, de eerste heer van Langerak bezuiden de Lek, en naar diens onbekende echtgenote heeft na de publicatie in 2015 niet stil gestaan, maar wordt bemoeilijkt door gebrek aan archiefmateriaal. Uiteindelijk ben ik er in geslaagd om te achterhalen wie de vrouw van Wouter van Langerak moet zijn geweest. In een aparte publicatie is de totstandkoming naar de speurtocht naar haar identiteit behandeld.¹¹

Het is opvallend dat over de individuele leden zo weinig bekend is. Gegevens zijn moeizaam aan allerlei archieven onttrokken. In het bewaard gebleven familiearchief, evenals in het archief van de ridderhofstad Langestein, zijn vrijwel geen oudere, originele oorkonden voorhanden.¹² Ook in het archief van de familie Van Boetzelaer – die door huwelijk de heerlijkheid Langerak in bezit kreeg – zijn nauwelijks oorkonden aanwezig over de oudste generaties Van Langerak.¹³ Over het ontbreken van oudere stukken is in dit archief een akte uit 1438 aanwezig, waarin Joost Gijsbertsz. van Langerak en Frederik van Linden verklaren dat bij het overlijden van Jan, heer van Langerak, diens vrouw Agnes van Ahaus, de brieven samenhangende met haar douarie in het vuur heeft geworpen waarna ze verbrand zijn, maar dat ze weigerde aan Joost Gijsbertsz. van Langerak een verklaring daarvoor te geven.¹⁴ Of tegelijkertijd ook andere stukken van het familiearchief aanwezig op het kasteel (afb. 1) verloren zijn gegaan, wordt er niet bij verteld, maar duidelijk is dat er verlies van archiefbescheiden heeft plaatsgevonden.

Afb. 1. Tekening door Jan de Beijer van het kasteel Langerak (1746).¹⁵

¹¹ B. de Keijzer, *Elisabeth van den Bergh, de vrouw van Wouter van Langerak, en een zoenovereenkomst uit 1319* (Emmen, 2020). Gepubliceerd op HoGenDa.

¹² H. Bordewijk, *Inventaris van het archief van de heerlijkheid Langerak en de ridderhofstad Langestein* ('s-Gravenhage, 1970).

¹³ E.P. de Booy, *Inventaris van de archieven van de familie Van Boetzelaer, 1316-1952* (Utrecht, 1982).

¹⁴ De Booy, *Van Boetzelaer*, inv.nr. 21 (afschrift no. 27), d.d. 12-9-1438.

¹⁵ G. den Hartog e.a., *De Hoge Heerlijkheid Langerak* (Goudriaan, 2004), blz. 33. Tweede druk.

Wapen

Het wapen van het geslacht van Langerak wordt omschreven als: in goud een blauw getongde en genagelde rode leeuw, en een zilveren barensteel van drie hangers over het lichaam van de leeuw heengaande. Gekroonde helm. Helmteken: een uitkomende man, het aangezicht van natuurlijke kleur, gekleed in een rood met zilveren kraag en gedekt met een gouden muts.¹⁶ In het wapenboek Gelre is het wapen van Heer Jan van Langerak afgebeeld (afb. 2).¹⁷ Hieruit blijkt dat het wapen geen gekroonde helm vertoont. Terwijl de man een (lange) baard draagt. Ook op de (enkele) zegels van de leden van dit geslacht is geen gekroonde helm waarneembaar.

Afb. 2. Afbeelding van het wapen van 'H. Ian va(n) La(n)geraec'.¹⁸
(Wapenboek Gelre)

Een verkeerd gedateerde oorkonde

De hiervoor genoemde Wouter van Langerak wordt postuum vermeld in een drietal oorkonden, waarvan er twee bijeen horen, zodat strikt genomen er slechts twee vermeldingen overblijven. De eerste twee oorkonden betreft de vermelding van 'de kinderen van Wouter van Langherake' in een belending van land gelegen in IJsselstein uit 1311.¹⁹ De derde oorkonde betreft de zoenovereenkomst van Jan van Boenswaert, waarin de *kinderen van Langerak* zijn gerechtigd, en gedateerd moet worden tussen 1318 en 1321.²⁰ De zoenovereenkomst moet in ieder geval plaatsgevonden hebben tussen 1318 en 1321, meer waarschijnlijk september/oktober 1319.²¹ Er is echter wel een eigentijdse oorkonde bewaard gebleven, weliswaar alleen bekend uit afschriften, die door de bewerkers van het nieuwe oorkondeboek van Holland en Zeeland is

¹⁶ J.B. Rietstap, *De wapens van den Nederlandschen Adel* (Groningen, 1890), blz. 358.

¹⁷ Wapenboek Gelre, fol. 83v. Uitgegeven door de uitgeverij Jan van Helmont (Leuven, 1992), blz. 195 en 339.

¹⁸ Beschrijving van het wapen: op goud een klimmende leeuw van rood, getongd en genageld van blauw, beladen met een barensteel van zilver. Helmteken: het hoofd van een oude, gebaarde man met een hoofddekse van zilver.

¹⁹ J.W. Berkelbach van der Sprenkel, *Regesten van Oorkonden betreffende de Bisschoppen van Utrecht uit de jaren 1301-1340* (Utrecht, 1937), regesten 223, d.d. 10-6-1311 en 226, d.d. 8-7-1311.

²⁰ De Keijzer, *De borgen*, blz. 68.

²¹ NA, Archief van de Graven van Holland, inv.nr. 289, fol. 4v-5r, d.d. september/oktober 1319. Transcriptie (bijlage no. 2).

gedateerd op 26 december 1253 en waarin Wouter, heer van Langerak, een keur verleende aan de ingezetenen van zijn gebied.²² Voor de duidelijkheid: het gaat hier om het platteland van Langerak. Deze keur heeft dus niets te maken met de verleende keur aan de inwoners van Nieuwpoort in 1283. Als gevolg van deze, in mijn opvatting, verkeerde datering is deze belangrijke oorkonde voor het bestaan van genoemde Wouter van Langerak in een eigentijdse oorkonde aan het zicht onttrokken.

Het volgende citaat, inclusief de cursivering, handelende over de oorkonde van 26 december 1253 is ontleend aan het oorkondeboek van Holland en Zeeland: *‘Origineel, volgens de beschrijvingen bij de afschriften B en C in de 16^e eeuw aanwezig en voorzien van een dubbele staart met een groen zegel waarop, volgens C (zoals bekend uit G dat nauwkeuriger lijkt dan D), gefiguriert staet eenen schilt met eenen climmenden leuw, wesende deurtrocken mit eender bare daerop eenen gecroonden k[...]r’²³ staet, sonder datmen can gesien wat daer bouen op staet, denseluen brieff wesende gansch ende gaue so in segele als geschrifte, behaluen inde date alwaer dese woorden ‘ende vijffich’ bijnae gedeleert sijn, sulx datmen deselue qualicken can bemercken ende gelesen, thans niet meer voorhanden.’*

De beschrijving van het zegel is niet bijster duidelijk. In ieder geval is er sprake van een schild waarop een klimmende leeuw staat afgebeeld waar overheen een ‘bare’. Veelal wordt onder een *baar* een linkerschuimbalk verstaan, maar in dit geval is een barensteel bedoeld. Het kan bijna niet anders dan dat het hier het wapen betreft van het latere geslacht Van Langerak. Een ander punt is of het beschreven zegel aan de oorkonde wel authentiek is. Het ziet er naar uit dat de afschrijver van de oorkonde in het zegel boven het wapenbeeld een gekroonde helmkam (‘k...r’ = *kemmiere*) of wat waarschijnlijker is een gekroonde helm (‘k...r’ = *kelmet*) onderscheidde zonder het helmteken nader te duiden. Over het algemeen komen pas vanaf de tweede helft van de 14^e eeuw in zegels, uitgezonderd de zogenaamde ruiterszegels, een helm en helmteken voor.²⁴ Jan, heer van Langerak en half-Nieuwpoort (1400-1436), voerde als eerste van zijn familie een zegel met een helm *zonder kroon* en helmteken. De afschrijver zal zich wellicht vergist hebben en in de wrong een kroon hebben gezien. Het lijkt er daarom op dat we hier te maken hebben met een herbevestiging van de oorkonde door Jan van Langerak, die er toen zijn zegel aan heeft gehecht of door opnieuw te zegelen de rechtsgeldigheid van de oorkonde bevestigde omdat bijvoorbeeld het authentieke zegel ervan afgefallen was.

Hoe dan ook, als men de in de oorkonde genoemde Wouter, heer van Langerak, plaatst in 1253 zou hij identiek moeten zijn aan Wouter uten Goye, vermeld 1252. Diens zoon Wouter van Langerak, knaap, voerde in 1285 een wapen gedwarsbalkt van zes stukken, de oneven balken van vair, de even balken beladen met zes lelies (geplaatst 3, 2, 1) dat volledig afwijkt.²⁵ Hij wordt voor het laatst vermeld op 24 juni 1298.²⁶

Hoe nu om te gaan met het jaartal 1253. Uit de bewaard gebleven afschriften blijkt dat het jaartal niet compleet overgeleverd is en er in feite 1203 stond wat bij de afschrijvers, wetende dat dit pertinent onjuist moest zijn, vermoedelijk heeft geleid tot aanvulling van het jaartal althans in de meeste afschriften. De bewerkers van het oorkondeboek hebben daarom de afschriften inhoudelijk nauwkeurig geanalyseerd om uiteindelijk tot de conclusie te komen dat

²² OHZ, no. 990 (versie B). De bewerkers zijn uitgegaan van de veronderstelling dat de paasstijl is gehanteerd.

²³ Het is niet duidelijk wat hier heeft gestaan. Het ene afschrift geeft een ‘k’ en een ‘r’ met daartussen zeven ‘beentjes’, opgelost door de bewerkers van het oorkondeboek in ‘kimmer’ (kimmere = helmkam), terwijl in een ander afschrift de ‘k’ wordt gevolgd door drie onleesbare letters, boven een doorgehaald woord, waarna de ‘r’ volgt.

²⁴ Zie hiervoor de zegelcollecties met afbeeldingen van zegels gepubliceerd in: *Corpus Sigillorum Neerlandicorum. De Nederlandsche zegels tot 1300* (CSN) (’s-Gravenhage, 1937-1940); *Liber Sigillorum. De zegels in het archief van de Ridderlijke Duitse Orde, Balije van Utrecht, 1200-1811* (Utrecht, 1995).

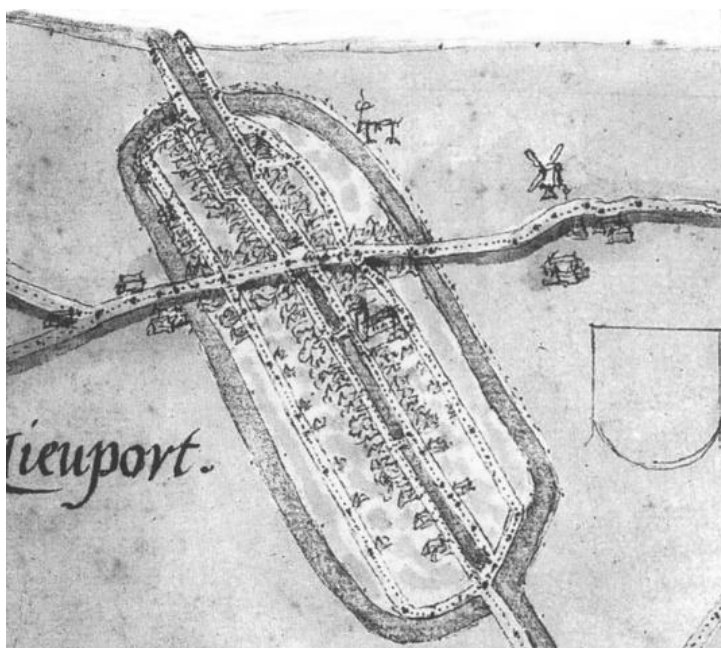
²⁵ CSN, no. 1042.

²⁶ OHZ V, no. 3401.

‘tegen de juistheid van 1253 als jaar van uitvaardiging geen onweerlegbaar bezwaar lijkt te kunnen worden ingebracht’.²⁷ In de overwegingen, die tot deze conclusie hebben geleid, weegt zwaar het ontbreken van het stadje Nieuwpoort in de omschrijving van de westelijke begrenzing van het gebied, het platteland van Langerak, waarop de keur betrekking heeft. Wat inderdaad opvallend is want op 28 april 1283 bevestigden Arnoud van Liesveld en Gijsbert van Langerak de door hun vaders heer Herbaren van den Berg en heer Wouter van Langerak, ridders, de al eerder verleende vrijheid aan de burgers van Nieuwpoort,²⁸ wat eveneens de ‘tweeherige’ situatie van het stadje verklaart. Het stadje zal daarom niet lang voor die datum ‘gesticht’ zijn, waarbij ongetwijfeld economische motieven een rol gespeeld hebben.²⁹

In praktijk blijkt dat men altijd voorzichtig moet zijn met opgegeven belendingen. Soms worden oude persoonsnamen vermeld of voor ons niet meer te herkennen landschappelijke kenmerken. De begrenzing van Nieuwpoort zelf in 1283 wordt als volgt in een vertaling van de oorkonde aangegeven: ‘Tusschen Ammers ende der Lecke, tusschen Aerntsloet ende Zeghers’.³⁰ Dit gebied is, zo blijkt uit het vervolg met palen begrensd. In de vermelde belendingen wordt geen gewag gemaakt over de belendende polders Liesveld of Langerak. In die tijd was daarmee de omschrijving van de vrijheid van Nieuwpoort voldoende bekend en duidelijk.

Afb. 3. Uitsnede uit de kaart van Jacob van Deventer, circa 1559/73.³¹

In de keur (1253) wordt de westelijke belending als volgt omschreven: ‘dat westen is onse korn moelen staende op onse meente ende daer onsen heerwech opden westeren kant die wtterste reede van onser heerlicheijt van Langeraeck aff is tusschen Gelkenisse ende Grauelant, streckende die reede vijttien zijden recht wijt ouer den dijck al buijttens onses gemeen lants

²⁷ OHZ II, no. 669.

²⁸ OHZ IV, no. 2108.

²⁹ Joost M. Cox, *‘Hebbende privilege van stede’*. *De verlening van stadsrechtprivileges in Holland en Zeeland (13de-15de eeuw)* (Den Haag, 2011), blz. 143. Hij stelt dat er geen aanwijzingen zijn van enige stedelijke ontwikkeling rond 1283. Dat kan evengoed een gevolg zijn van het ontbreken van gegevens in die tijdspanne.

³⁰ C.L. Verkerk, Een afschrift van een handvest van Nieuwpoort, gevonden in het archief van de Grote Raad van Mechelen, in: *Holland* jrg. (1970), blz. 154-156. De oorkonde is hier zowel in het Latijn als in het Middelnederlands (naast elkaar) gepubliceerd.

³¹ NA, Kaartenverzameling collectie Van Deventer (Inventaris Hingman nr. 3351).

verlaet tot die halue diepe vander Lecke toe'. In feite staat er dat de korenmolen op 'gemeen' land staat en in eigendom van de heer Van Langerak. Het land tussen de korenmolen en de heerweg is eveneens 'gemeen' land. Dus eveneens eigendom van de heer Van Langerak. De heerweg is de uiterste, westelijke grens van Langerak, en loopt vanuit het zuiden recht door over de dijk langs het verlaat (uitwateringssluys) tot in (= aan) de Lek. Het is een precieze en duidelijke beschrijving van de westelijke grens, waarbij het klaarblijkelijk voor Wouter, heer van Langerak, niet nodig was om het stadje Nieuwpoort in de omschrijving van de belendingen te betrekken.

Ter illustratie dient bovenstaand kaartje (afb. 3), waarop ten oosten van Nieuwpoort de korenmolen te herkennen valt. De heerweg liep buitenom de stadsvrijheid waar de latere stadsgracht lag.

Daarnaast is de betiteling van 'Wouter, heer van Langerak,' in de oorkonde van latere tijd. Uitzonderingen daargelaten werd deze vorm van betiteling pas aan het eind van de 13^e eeuw meer gewoon. Vergelijk bijvoorbeeld de betiteling in de hiervoor genoemde oorkonde van 1283. Dit punt is in de analyse niet meegenomen. Er is eigenlijk geen doorslaggevend argument om de keur te dateren op 1253.

Het jaartal van de oorkonde valt mijns inziens te plaatsen tussen 24 juni 1298 (laatste vermelding van Wouter van Langerak uit het geslacht Uten Goye) en 10 juni 1311 (voor het overlijden van Wouter van Langerak uit het geslacht Van Teylingen). Een periode waarin een nieuwe situatie was ontstaan. Mogelijk heeft dit geleid bij de inwoners van Langerak tot behoefte om rechtszekerheid.

Er is geen volstrekte zekerheid, maar vermoedelijk heeft er in het origineel niet m^occ (= 1203) maar m^occc (= 1303) gestaan met inachtneming van het hieronder opgenomen citaat. Met andere woorden de oorkonde dateert van 26 december 1303, aannemende dat de jaardagstijl is gehanteerd.³²

Een ongedateerde oorkonde

Er is op een bepaald moment een kwestie ontstaan over het onderhoud van de dijk tussen de inwoners van Nieuwpoort en Wouter van Langerak, waarbij op smakelijke wijze verslag wordt gedaan van de gebeurtenissen,³³ en waarbij de 'tweeherige' situatie van het stadje tweestrijd veroorzaakte.

Door Van Mieris is deze ongedateerde oorkonde geplaatst bij een andere oorkonde van 25 juni 1368 handelende over een 'Geding over den Dyk, of Lekkendyk tusschen Schoonhoven en den Nieuwendam' om de volgende reden: 'Dewyl des brief noch jaar – noch dagteken hadt, heb ik dien best by den voorgaanden te plaatsen gedacht'. Van den Bergh, bewerker van het oude oorkondeboek Holland en Zeeland, plaatste deze oorkonde zonder jaartal bij de hiervoor behandelde oorkonde, waarin Wouter, heer van Langerak, een keur verleend aan zijn heerlijkheid, die hij dateerde op 26 december (1293). Hierbij maakte hij de volgende opmerking: 'Dit jaartal is stellig onjuist: men kan gissen, dat er gestaan hebbe 'neghentich ende drie' of 'MCCC ende drie'. Wij meenden in die onzekerheid niet te mogen weglaten, evenmin als het volgende stuk, dat in het geheel geen jaartal heeft'.³⁴

Uit de ongedateerde oorkonde valt op te maken, dat bij het uitgeven van de hofsteden in Nieuwpoort voor drie schellingen per jaar ook begrepen was het onderhoud van het daarbij behorende gedeelte van de dijk. Wanneer dat niet gebeurde, zou Gijsbert van Langerak daarvan

³² F. Fruin, *Handboek der chronologie* (Alphen aan den Rijn, 1934), blz. 97. In Nieuwpoort gold de jaardagstijl.

³³ Van Mieris III, blz. 225-226.

³⁴ L.P.C. van den Bergh, *Oorkondeboek van Holland en Zeeland, tweede deel* (Amsterdam/'s-Gravenhage, 1873), no. 868 en 869.

uiteraard schade ondervinden. Toen één van de bezitters van een dergelijke hofstede zich niet aan de afspraak hield, werd hij door Gijsbert gevangen genomen en in de gevangenis gezet. Daarna kwamen de broers en magen van de gevangene bij Gijsbert en beloofden in het vervolg het onderhoud van de dijk voor hun rekening te nemen zonder dat hij daarbij schade zou leiden. Vervolgens werd met Arnoud van Liesveld over het gebeurde gesproken, die de gemaakte afspraak terugdraaide, en samen met Wouter van Langerak, zonder enig overleg, de inwoners van Nieuwpoort belastte met de onderhoudskosten van dit deel van de dijk. Hiertegen kwamen de mannen van de graaf, die binnen Nieuwpoort woonden, in verzet en beklagden zich bij de baljuw, en zo gaat het nog een poosje door.

Op basis van de in de oorkonde optredende personen (Arnoud van Liesveld, Gijsbert van Langerak en Wouter van Langerak) komen slechts twee tijdstippen, waarin het gebeurde zich afspeelde, in aanmerking namelijk om en nabij het jaar 1283 of omstreeks 1322. Aangezien in het jaar 1322 de stadsrechten van 1283 werden aangevuld met vier nieuwe bepalingen,³⁵ vooral bedoeld om de vrede binnen de vrijheid van Nieuwpoort te bewaren, ligt het voor de hand dat de ongeregelde directe aanleiding zijn geweest de nieuwe bepalingen op te stellen. De kwestie zal daarom kort voor 1322 hebben gespeeld, en niet in het jaar 1285,³⁶ 1293 of 1368.

Leengoederen

Bij het samenstellen van de genealogie van een familie speelt het bezit en overdracht van onroerende goederen een belangrijke rol. Vooral goederen, die in leen worden gehouden, bieden de meeste kans op bewijsbare overgangen van vader op zoon dan wel binnen een nauwe kring van verwanten.

De latere familie Van Langerak bezat een aantal leengoederen, waarvan de belangrijkste was de lage heerlijkheid Langerak bezuiden de Lek. Deze heerlijkheid werd in achterleen gehouden van de heren van Brakel, die zelf de gehele lage heerlijkheid, dus aan beide zijden van de Lek, in leen hielden van de bisschop van Utrecht. Men onderscheidde een lage, ook wel dagelijkse of ambachtsheerlijkheid, en een hoge heerlijkheid, ook wel een vrije of *halsheerlijkheid*, indien men bevoegd was tot het berechten van lijfstraffelijke (criminele) zaken. Het bezit van een heerlijkheid gaat dus primair om het uitoefenen van de jurisdictie met het profijt, dat er aan verbonden is, de zogenaamde heerlijke rechten, zoals revenuen uit opgelegde boetes, keurmede, tolrechten, veerrecht, marktrecht, jacht- en visrechten. Het hield dus niet in dat het gehele grondgebied er bij hoorde, maar de heer was in zijn heerlijkheid meestal wel grootgrondbezitter.

Na het overlijden van Wouter van Langerak, uit het geslacht Uten Goye, dat na 24 juni 1298 moet hebben plaatsgevonden, zal de lage heerlijkheid Langerak, aan beide zijden van de Lek, als rechtleen zijn afgestorven. De bisschop heeft de heerlijkheid Langerak daarna in leen gegeven aan een verwant namelijk Steesken van Brakel, de echtgenoot van Berta uten Goye, dochter van Gijsbert uten Goye, heer van Hagestein, en Margaretha van Teylingen.³⁷ Maar geheel zeker is dat niet omdat er een hiaat is in de beleningen. Toen Jan van Arkel op 20 november 1342 werd benoemd tot bisschop van Utrecht³⁸ moesten de bisschoppelijke lenen binnen een jaar en een dag opnieuw verzocht worden. Op 20 augustus 1343 werd heer Steesken van Brakel 'de jonge', zoals zijn voorouders Uten Goye, beleend met Langerak, aan beide zijden van de Lek, met 'horen gherichten, mit tienden, mit visscheryen, mit vere, mit mannen,

³⁵ A. Telting, Oude rechten van Nieuwpoort, in: *Verslagen en Mededelingen Vereniging tot Uitgave bronnen van het oud vaderlands recht* 4e deel (1899), blz. 17, d.d. 26-12-1322 (ten onrechte daar gedateerd op 15-5-1322).

³⁶ Cox, Verlening van stadsrechtprivileges, blz. 143.

³⁷ De Keijzer, De borgen, blz. 72.

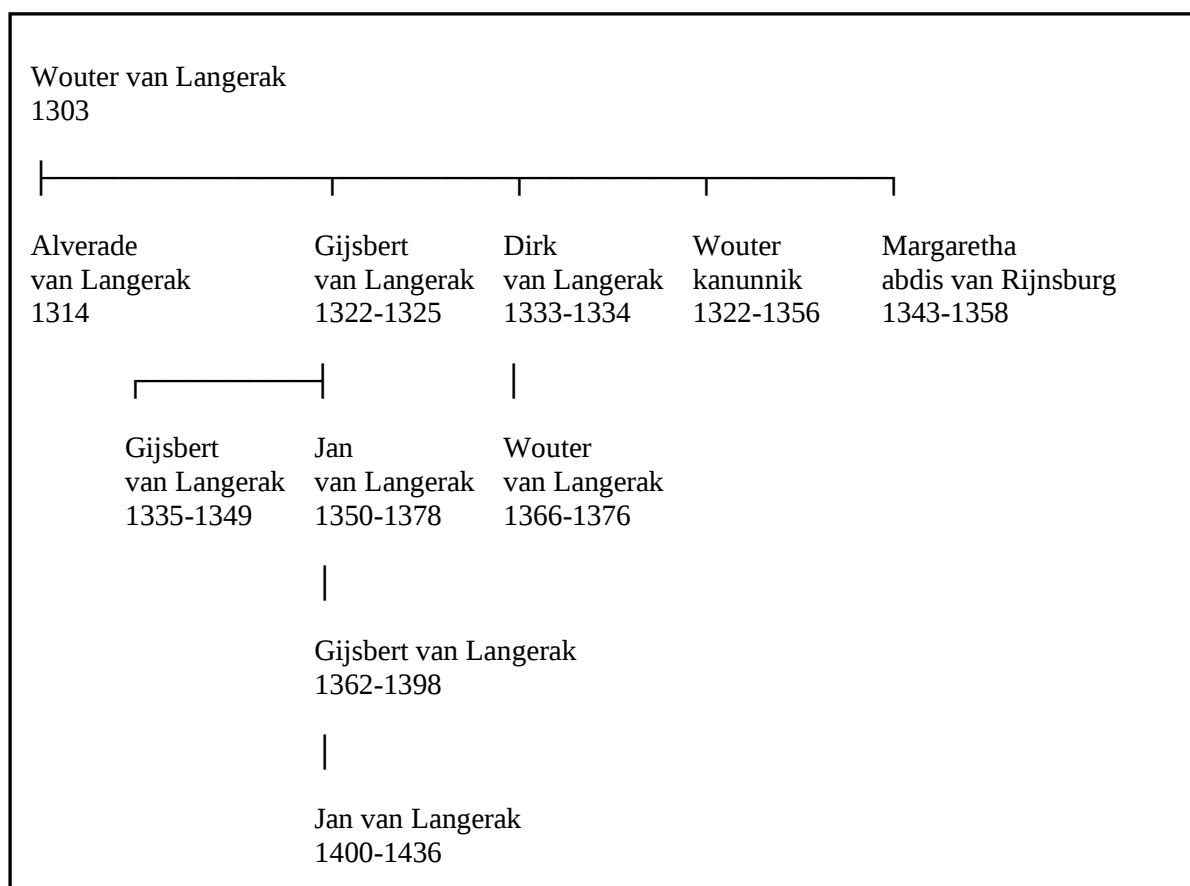
³⁸ Vermeulen, Van Arkel, p. 287-290.

ende mit alle hoeren toebehoerte', evenals met het gerecht Jaarsveld met mannen.³⁹ Hij wordt vermeld met voornoemd leengoed in de lijst van leenmannen van 1379.⁴⁰ Op 16 mei 1394 werd zijn zoon, eveneens genaamd Steesken van Brakel, ridder, beleend met de heerlijkheid Langerak 'an beide zyden van de Lecke mit horen dageliken gerechten, mit tienden, mit visseryen, mit veer, mit mannen ende met alle toebehoeren', evenals het gericht en mannen van Jaarsveld. Vervolgens werden in 1475 tevens de 'leenmannen' vermeld waaronder 'de vrouwe van Asperen die van hem houdende is dat dagelicxe gerichte van Langeraeck aen die zuytsyde van der Lecke'.⁴¹

Wie de hoge jurisdictie van Langerak bezat is niet duidelijk. Zoals hiervoor blijkt, zijn de lage heerlijkheden Langerak en Jaarsveld onlosmakelijk met elkaar verbonden. Mogelijk gold dit ook voor de hoge heerlijkheid. De hoge heerlijkheid Jaarsveld is een leen van Cuyk, waarmee op 2 oktober 1322 Margaretha uten Goye, zoals haar voorouders, werd beleend.⁴²

Voor een beter inzicht volgt hieronder eerst een sterk vereenvoudigd genealogisch overzicht van het geslacht Van Langerak (geneagram 1).

Geneagram 1. De genealogie van de heren van Langerak.

³⁹ HUA, Financiële instellingen, inv.nr. 84-3.

⁴⁰ B. de Keijzer, *De oudste lijst van leenmannen van de bisschop van Utrecht, 1379* (Hilversum, 2015), blz. 51.

⁴¹ A.J. Maris, *Repertorium op de Stichtse leenprotocollen uit het landsheerlijke tijdvak. I. De Nederstichtse leenacten, 1394-1581* ('s-Gravenhage, 1956), blz. 173-174, 212.

⁴² J.C. Kort, *Repertorium op de Cuykse lenen in Holland, Het Sticht en Gelre, 1129-1649*, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 45 (1990), blz. 63 [leen 28]. In het kopregest staat dat in 1333 (belening niet vermeld!) sprake zou zijn van zowel het lage als hoge gerecht van Jaarsveld, wat dus in tegenspraak is met de beleningen van Steesken van Brakel door de bisschop.

Uit vorenstaande kan herleid worden dat de heerlijkheid ten zuiden van de Lek door Steesken van Brakel, getrouwd met Bertha Uten Goye, op een bepaald moment in achterleen is gegeven aan Wouter van Langerak, zoon van Dirck van Teylingen en (Margaretha) van Langerak. Ik zie hier een erkenning in van zijn erfelijke rechten.

Wouter, heer van Langerak, verleende de ingezetenen van zijn gebied een keur. De keur is alleen bekend uit afschriften en is in het nieuwe oorkondenboek van Holland en Zeeland gedateerd op 26 december 1253.⁴³ Ik heb hiervoor aannemelijk gemaakt dat de keur op 26 december 1303 gedateerd moet worden. Dat houdt in dat de belening van Steesken van Brakel moet liggen na het overlijden van Wouter II van Langerak, die voor het laatst voorkomt op 24 juni 1298, en voor 25 december 1303 toen Wouter, heer van Langerak, de keur verleende. Hij is overleden voor 10 juni 1311.⁴⁴

Uit voorgaande informatie blijkt dat aan de heerlijkheid Langerak een leenkamer verbonden was. In deze leenkamer door Kort genoemd 'de Hofstede Langerak te Willige Langerak', waarvan de geregelde registratie helaas laat begint, vinden we de beleningen van de latere heren van Langerak terug met 'het huis in Langerak met gerecht en de heerlijkheid ten zuiden van de Lek'.⁴⁵ Opmerkelijk is dat hier sprake is van 'het huis in Langerak', want op 30 juli 1353 droeg Jan van Langerak, zijn huis te Langerak met 12 morgen land en de windmolen (= de korenmolen uit 1303) na opdracht uit eigen op aan de graaf van Holland.⁴⁶ Hier moet een kwestie aan vooraf zijn gegaan, want de graaf nam hem in vriendschap aan onder voorwaarde van een nadere berechting van de door hem en zijn gezellen bedreven misdaad.⁴⁷ Daarnaast werd hij door de graaf van Blois op 8 februari 1359 beleend met een renteleen van 50 pond Hollands (in 1362 verhoogd tot 100 pond zwarte *tournooisen*), voor zijn leven, evenals met de koren- en smaltienden van Ammersgraafland.⁴⁸ Op 19 april 1376 werd hij bij opdracht van Wouter van Langerak, zonder dat een familierelatie wordt vermeld, beleend met het huis en hofstede Langestein met 24 morgen land door de heer van Arkel.⁴⁹ Ook moet hij beleend zijn geweest met half-Nieuwpoort met het gerecht en heerlijkheid (hoog en laag) door de heer Van Arkel, maar de beleningen daarvan zijn pas geregistreerd vanaf zijn kleinzoon Jan van Langerak.⁵⁰ Overigens betekent dit dat het stadje Nieuwpoort, althans de helft daarvan, op een bepaald moment in leen is opgedragen aan de heren Van Arkel.

De hiervoor genoemde leengoederen geven samen een betrekkelijk diffuus beeld wanneer ze na het overlijden van vader op zoon zijn overgegaan. Het overlijden van Jan van Langerak moet plaatsgevonden hebben tussen 2 juli 1378⁵¹ en 1379. In het repertorium op het grafelijke leen wordt zijn zoon Gijsbert van Langerak niet expliciet vermeld als leenopvolger. Wel staat er een 'kaal' jaartal 1379 wat in overeenstemming is met de leenovergang.

⁴³ OHZ no. 990 (versie B).

⁴⁴ Berkelbach van der Sprenkel, Oorkonden Bisschoppen, no. 223, d.d. 10-6-1311.

⁴⁵ J.C. Kort, Repertorium op de lenen van de Hofstede Langerak te Willige Langerak, ca. 1440-1791, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 37 (1982), blz. 1-4 [leen 1].

⁴⁶ J.C. Kort, Grafelijke lenen in het Sticht Utrecht, 1204-1649, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 51 (1996), blz. 75-76 [leen 37].

⁴⁷ H.M. Brokken, *Het ontstaan van de Hoekse en Kabeljauwse twisten* (Zutphen, 1982), blz. 557.

⁴⁸ J.C. Kort, Leenkamers van de Graven van Blois, 1282-1650, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 40 (1985), blz. 495 [leen 184].

⁴⁹ J.C. Kort, Repertorium op de lenen van de Hofstede Arkel in de Vijfheerenlanden, 1376-1648, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 39 (1984), blz. 603 [leen 14].

⁵⁰ J.C. Kort, Repertorium op de lenen van de Hofstede Arkel in de Alblasserwaard, 1317-1650, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 40 (1985), blz. 92 [leen 56].

⁵¹ HUA, Verzameling Van Buchel-Booth inv.nr. 10, fol. 105, d.d. 2-7-1378 (huwelijkscontract tussen Frederik van Drakenburg en Berta van Langerak).

In de Bloise leengoederen wordt Gijsbert vermeld als opvolger van zijn vader op 31 december 1374, wat niet juist kan zijn. Het jaartal zal zoals blijkt uit voorgaande leenovergang verbeterd moeten worden in 1379.⁵² Dit terwijl in het genoemde Arkelse leen in het geheel geen belening op naam van Gijsbert bekend is. Dit kan een gevolg zijn van het ontbreken van het archief van de heren van Arkel na confiscatie bij het beëindigen van de Arkelse oorlog (1401-1412).

Gijsbert van Langerak moet zijn overleden voor 13 juni 1400 waarna zijn zoon Jan beleend werd met het Arkelse leen. Na het overlijden van Gwijde van Blois op 22 december 1397 heeft hertog Albrecht het beheer van diens goederen overgenomen.⁵³ De oudste dochter, Johanna, van Gijsbert van Langerak uit diens eerste huwelijk met een bastaarddochter van Blois werd pas beleend met de Bloise leengoederen op 18 februari 1405, waarna deze dochter de lenen op 12 februari 1410 overdroeg aan haar broer Jan van Langerak. Ook met het grafelijke leen werd Jan van Langerak pas op 3 maart 1406 beleend. Hoe dan ook, na 1410 waren alle leengoederen weer in één hand gekomen. De beleningen vonden in het vervolg op dezelfde data (16 maart 1420, 6 april 1439) plaats omdat de betreffende leenkamers ondertussen allen onder de grafelijkheid van Holland vielen.

Het leengoed Rijsenburg (het gerecht Langerak)

Dit leengoed heb ik in mijn publicatie over de relatie tussen de heren Van Langerak en Van Zuylen in navolging van eerdere onderzoekers⁵⁴ vereenzelvigd met het goed Rijsenburg, groot 153 morgen, gelegen onder Driebergen, waarbij ik beargumenteerd heb dat Jan van Langerak, zoon van Berta van Zuylen (zij was een nicht van Johan van Rijsenburg), na verkoop aan de bisschop in 1355 het goed zou hebben genaast om de hierna te noemen vermeldingen vaste grond te kunnen geven.⁵⁵

Op 30 juni 1356 kwam er een verzoening tot stand tussen Willem van Beieren, graaf van Holland, en Jan van Arkel, bisschop van Utrecht, waarin onder andere het volgende geregeld werd 'voert soe sell die Biscop Heren Johan van Langheraeck recht ende vonnisse doen vanden huse, ende guede the Rysenborch, alse in den Ghestichte ghelegen is, sonder vertreck'.⁵⁶ Terwijl in de lijst van leenmannen van het Sticht uit 1379 vermeld wordt: 'Item her Ghiisbrecht van Langhenrake, ridder, hout thuyt van Risenborch mit hondert ende neghen morghen lants, als die ghelegghen siin'.⁵⁷ Het betreft hier vader en zoon, zodat zonder twijfel sprake is van het zelfde leengoed.

De overeenkomst van de naam van het leengoed 'Rijsenburg' met het gerecht 'Rijsenburg', gelegen tussen Weerdt en Driebergen,⁵⁸ is zo significant dat het verschil van 44 morgen in de grootte van oppervlakte op de achtergrond is geschoven. Afgezien van de gesignaleerde familieverwantschap, die nog steeds correct is, zien we de latere heren van Langerak in de

⁵² In de akte zelf staat daadwerkelijk LXXIII (= 1374) en belening na de dood van Jan, zijn vader. Het gaat dus vermoedelijk om een schrijffout (de 'V' ontbreekt) in de oorspronkelijke akte.

⁵³ A.A.M. Schmidt Ernsthuisen, *Archieven van de Graven van Blois, 1304-1397* ('s-Gravenhage, 1982), blz. XVII (inleiding).

⁵⁴ Wittert van Hoogland, *Ridderhofsteden-3*, blz. 164-175; M.J. Gasman, *Ryzenburg*, in: *De Navorscher* jrg. 60 (1911), blz. 165-174; Ph.J.C.G. van Hinsbergen, *Bronnen voor de geschiedenis van Zeist 1* (Assen, 1957).

⁵⁵ De Keijzer, Van Langerak-Van Zuylen, kolom 367-368.

⁵⁶ Van Mieris III, blz. 102.

⁵⁷ De Keijzer, *Leenmannen van de Bisschop*, blz. 42. Zie ook: S. Muller Fz., *De registers en rekeningen van het Bisdom Utrecht, 1325-1336*. Deel II ('s-Gravenhage, 1891), blz. 680. Betreft een lijst van leenmannen van het Sticht aangelegd na het aantreden van Floris van Wevelinchoven als bisschop van Utrecht (1378-1393).

⁵⁸ C. Dekker, *Het kromme rijng gebied in de middeleeuwen* (Zutphen, 1983), blz. 470-471.

Het gerecht Langerak in de polder Mijnden komt nog enige keren in de archiefbronnen voor met daaraan gehecht de naam van de bezitter, wel of niet ridder zijnde, namelijk: 1325 Gijsbert van Langerak,⁶³ 1346 heer Gijsbert van Langerak,⁶⁴ 1368 Jan van Langerak,⁶⁵ en 13(96) heer Jan van Langerak (postuum).⁶⁶ Helaas heb ik de aankomsttitel van het leengoed niet kunnen achterhalen, maar gezien het belang dat de nazaten van Willem van Teylingen, de jongere broer van Wouter van Langerak,⁶⁷ eveneens in dit gebied hadden, lijkt het hier te gaan om een erfelijk bezit dat via de familie Uten Goye afkomstig is uit het geslacht Van Amstel, terwijl – behoudens de vermelding in het leenmannenboek van 1379 – het leengoed opmerkelijk genoeg nadien niet meer als bisschoppelijk leen wordt vermeld.⁶⁸

De filiatie tussen Dirk, heer Simonsz. van Teylingen, en Wouter van Langerak

Er is geen akte of een betrouwbare genealogische aantekening bewaard gebleven waaruit onomstotelijk kan worden vastgesteld dat Wouter van Langerak een zoon is van Dirk, heer Simonsz. van Teylingen. In oorkonden uit de dertiende en veertiende eeuw is zelden directe genealogische informatie te vinden. Worden familierelaties genoemd, dan nog moet men er rekening mee houden dat onze huidige terminologie wat dat betreft niet altijd overeenkomt met wat in die tijd gebruikelijk was of wat er precies onder verstaan moest worden.

Het genealogische onderzoek in die periode richt zich daarom vooral op het verzamelen van betrekkelijk losstaande feiten, die gezamenlijk elkaar zodanig versterken, dat de te bewijzen filiatie met een redelijke waarschijnlijkheid als bewezen wordt beschouwd. Het is dus een samenspel van informatie ontleend onder andere aan de heraldiek, het bezit van leengoederen (leenstelsel en repertoria),⁶⁹ vernoemingsstelsel,⁷⁰ en maagschap (borgstellingen).⁷¹

Het staat buiten kijf dat het latere geslacht Van Langerak de zogenaamde ‘Teylingse leeuw’ in haar blazoën voert. Cruciaal is ook dat Wouter van Langerak de heerlijkheid Langerak, weliswaar alleen bezuiden de Lek, in achterleen heeft gekregen van een familielid uit het geslacht Uten Goye. Dit houdt in dat dit met instemming van de familie moet zijn gebeurd. Het gerecht Langerak gelegen in de polder Mijnden is vermoedelijk vererfd via de familie Uten Goye en oorspronkelijk afkomstig van het geslacht Van Amstel.

Conform de vernoemingsgewoonte heette de oudste zoon van Dirk, heer Simonsz. van Teylingen, Simon. De tweede zoon, Wouter, is vernoemd naar zijn moederlijke grootvader,

Loosdrecht, sectie E, blad 2, blijkt op die plek een perceel land, kadastraal nr. 569, te liggen dat duidelijk de vorm heeft van een *begraven hofstede* dat wil zeggen een hofstad met een gracht er omheen. Bron: website ‘WatWasWaar’ (geraadpleegd: 2012).

⁶³ Kort, Hofstede Egmond, blz. 407-408.

⁶⁴ Kort, Hofstede Amstel, blz. 401-403.

⁶⁵ Kort, Hofstede Amstel, blz. 404.

⁶⁶ J.C. Kort, Repertorium op de lenen van de Hofstede Nijenrode, 1352-1677, in: *Ons Voorgeslacht* 52 (1997), blz. 306. Het jaartal 1396 is gerelateerd aan het overlijden van Gijsbert van Nijenrode (zie inleiding op het repertorium), maar zal feitelijk voor het overlijden (1379) van heer Jan van Langerak liggen.

⁶⁷ De Keijzer, De borgen, blz. 71.

⁶⁸ A.J. Maris, *Repertorium op de Stichtse leenprotocollen uit het landsheerlijke tijdvak 1. De Nederstichtse leenacten*, 1394-1581 ('s-Gravenhage, 1956).

⁶⁹ B. de Keijzer, De repertoria op de leenkamers in het Graafschap Holland, in: *Zuidhollandse Genealogieën* (Rotterdam, 1986). Met dank aan de heren C. Hoek † en J.C. Kort †, die mij destijds met nuttige adviezen behulpzaam zijn geweest bij het tot stand komen van de publicatie. Zie ook: Namen in leenregisters. Het normaliseren ervan in leenrepertoria, in: *Ons Voorgeslacht* 40 (1985), blz. 726.

⁷⁰ H.J.J. Vermeulen, Een heel domme fout van de klerken van de graaf van Holland?, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 42 (1987). In dit artikel is het gangbare systeem van vernoemen in de middeleeuwen uitvoerig beschreven en wat sinds die tijd min of meer een standaard is geworden.

⁷¹ Henri J.J. Vermeulen, Borgen zijn familie. De borgen van Jan van Beusichem en Culemborg, knape, op 19 oktober 1307, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 65 (2010).

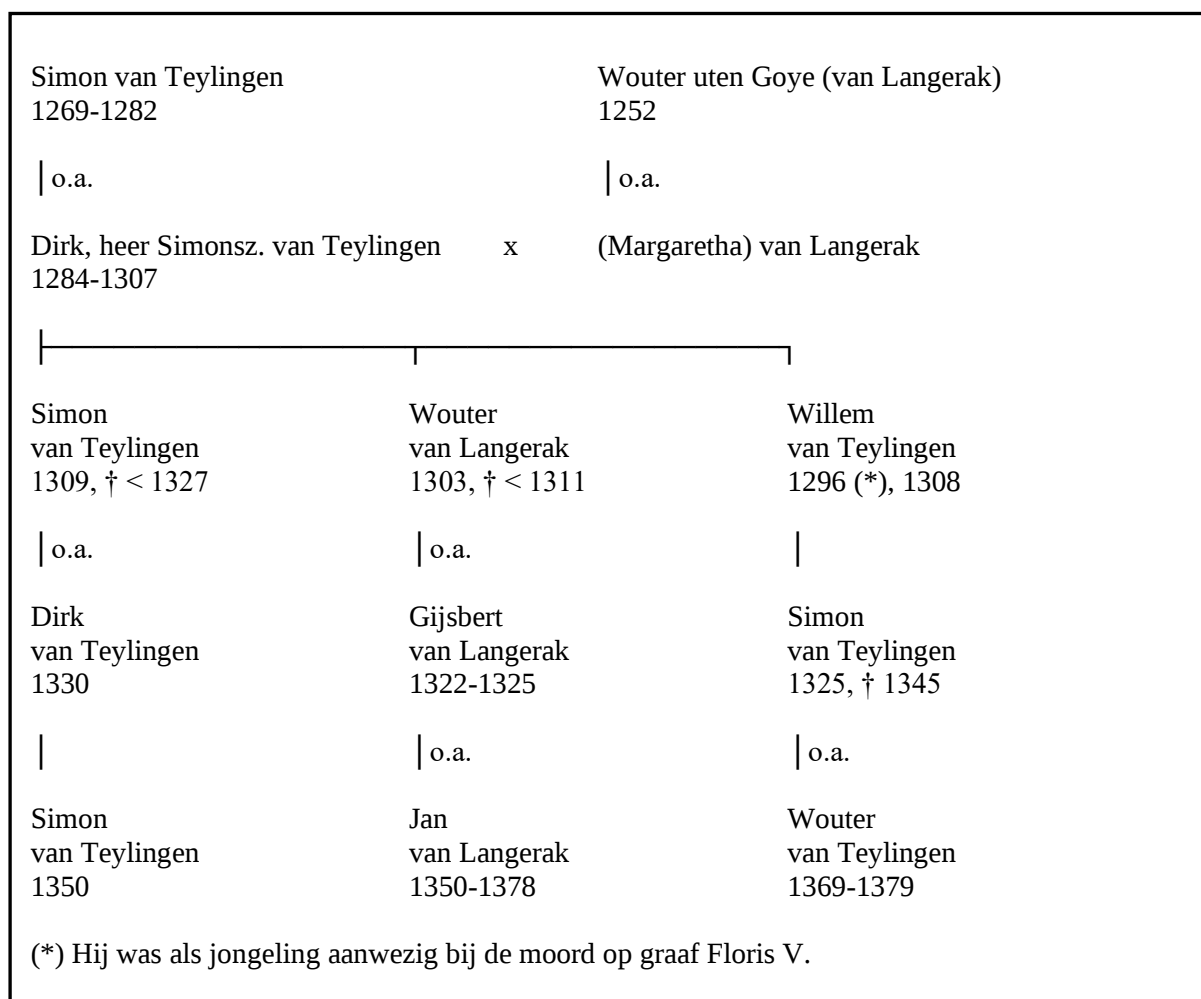

Wouter uten Goye (postuum: Wouter van Langerak). Zelf had Wouter van Langerak een oudste zoon Gijsbert wat afwijkt van de vernoemingsgewoonte althans het gaat hier om een belangrijke vernoemingnaam uit de familie Uten Goye. De volgende zoon heeft hij naar zijn vader genoemd en de daarop volgende zoon Wouter naar zichzelf.

Op basis van de vernoemingsgewoonte ontbreekt helaas één vernoemingnaam, namelijk die van zijn schoonvader, die een indicatie had kunnen opleveren over de familie van zijn vrouw. Dirk van Teylingen, zoon van Simon van Teylingen, en kleinzoon van Dirk, heer Simonsz. van Teylingen, wordt in 1330 door graaf Willem III als voogd aangesteld over de weeskinderen van Gijsbert van Langerak, zijn neef.

Jan van Langerak is op 22 juni 1350 borg voor Simon van Teylingen, zoon van de hiervoor genoemde Dirk van Teylingen, toen deze verklaarde dat hij Berta, zuster van Sweder, burggraaf van Montfoort, ten huwelijk zal nemen.⁷² Voorts noemt hij Wouter van Teylingen, kleinzoon van Willem van Teylingen, de jongste zoon van Dirk, heer Simonsz. van Teylingen, zijn neef als hij hem beleend met land.

Hoe je het wendt of keert: alles duidt op een filiatie tussen Wouter van Langerak en Dirk, heer Simonsz. van Teylingen. Een en ander laat zich het beste samenvatten in het hiervoor geplaatste een sterk vereenvoudigd genealogisch overzicht (geneagram 2).

Geneagram 2. Genealogie van het geslacht Van Teylingen – Van Langerak.

⁷² HUA, Heerlijheidsarchief Montfoort, inv.nr. 152.

Genealogie van de Heren van Langerak

I. *Wouter van Langerak*, heer van Langerak (en half-Nieuwpoort), verleende de ingezetenen van zijn gebied een keur 26 december 1303, daarna twee maal postuum vermeld, overl. voor 10 juni 1311, zn. van *Dirk, heer Simonszoon van Teylingen*), heer van Swieten,⁷³ knaap (1285),⁷⁴ vermeld 1284⁷⁵-1307,⁷⁶ en (*Margaretha van Langerak*,⁷⁷ tr. *Elisabeth van den Bergh*,⁷⁸ dr. van Arnoud van Liesveld en (Alverade) van Amstel. Zij tr. 2^e (voor 8 april 1317) *Jan II Berthout alias van Berlaar*,⁷⁹ heer van Nekkerspel (1294-1296), heer van Keerbergen (1312-1315), heer van Helmond (1314-1326), vermeld 1289-1326, overl. tussen 22 juni 1326 en 3 februari 1329, zn. van Jan I Berthout alias van Berlaar, heer van Grammene, en Maria van Mortagne.

Uit dit huwelijk:

1. *Alverade van Langerak*, tr. 29 november 1314 (huwelijkscontract) *Gerard van Damassche*.

Op 29 november 1314 maakt Gerard van Damassche huwelijksvoorwaarden met Alverade 'sinen wive die Woutersdochter was van Langherake.' De getuigen en *maaksmannen* van haar kant zijn Daniel van der Merwede, ridder, en Gijsbert, burggraaf van Utrecht.⁸⁰

2. *Gijsbert van Langerak*, volgt II.
3. *Dirk van Langerak*, vermoedelijk heer van Langestein, vermeld 1333 en 1334.

Over Dirk is weinig bekend, maar wellicht had hij als tweede zoon de ridderhofstad Langestein, bestaande uit een huis en hofstede met 24 morgen land, geërfd.

Na het overlijden van Gijsbert van Langerak, voor 1330, werd de voogdij over zijn minderjarige kinderen door de graaf toegewezen aan Dirk van Teylingen, waarbij aan Dirk en Wouter van Langerak (in die volgorde) werd voorbij gegaan.⁸¹ Klaarblijkelijk waren zij daar niet erg gelukkig mee, want tot twee maal toe moest door de baljuw van Zuid-Holland, Daniel van der Merwede, een brief gestuurd worden om hun 'te doen vreden' (19 december 1333) en daarna om 'vrede te reghele' (6 oktober 1334).⁸²

Als zoon van Dirk komt in aanmerking Wouter van Langerak, die in 1366 een viertel land, gelegen in de Achtersloot in het gerecht van Oudmunster, opdroeg aan Sweder,

⁷³ C. Hoek, Repertorium op de lenen van de Hofstad Oud-Teylingen, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 40 (1985), blz. 59.

⁷⁴ OHZ IV, no. 2337.

⁷⁵ Muller, Het oudste register, blz. 95. Het betreft hier een lijst van leenmannen van de heer van Teylingen, nadat de heerlijkheid door het overlijden van Willem van Teylingen op 1 januari 1284 was vervallen aan de grafelijkheid. Zie ook: B. de Keijzer, De datering van het 'Oude register van Graaf Florens' II, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 69 (2014), blz. 469.

⁷⁶ J.C. Kort, Repertorium op de grafelijke lenen in Kennemerland, 1203-1650, in: *Ons Voorgeslacht* 45 (1990), blz. 86.

⁷⁷ Haar voornaam is gebaseerd op vernoeming van twee kleindochters met die naam.

⁷⁸ B. de Keijzer, *Elisabeth van den Bergh de vrouw van Wouter van Langerak, en een zoenovereenkomst uit 1319* (Emmen, 2020). Gepubliceerd op HoGenDa.

⁷⁹ Croenen, Berthout, blz. 61-62, 67, 69, 293, 367-370.

⁸⁰ HUA, Verzameling Van Buchel Booth, inv.nr. 458, d.d. 29-11-1314.

⁸¹ Van Mieris II, blz. 499, d.d. 5-5-1330.

⁸² Smit, Rekeningen VII, blz. 60 en 62.

burggraaf van Montfoort, ridder,⁸³ en vervolgens de ridderhofstad Langestein op 19 april 1376 opdroeg aan heer Jan van Langerak.⁸⁴ Daarnaast had hij voor 11 april 1389 6 morgen leenland, gelegen bij Ameide op Liesveld, verkocht aan Jan Hendrik Holcopsz.⁸⁵

4. *Wouter van Langerak*, kanunnik van Sint Maria (1355), ten Dom (1356), vermeld ca. 1322-1356, memorie 10 augustus (april).⁸⁶

Hij wordt vermeld in verband met een kwestie over het dijkonderhoud te Nieuwpoort kort voor of om en nabij 1322, zegelde samen met zijn oudste broer Gijsbert een oorkonde 1323,⁸⁷ vervolgens vermeld samen met zijn broer Dirk 1333 en 1334. Hij is kanunnik van Sint Marie 1355 en ten Dom 1356.⁸⁸

5. *Margaretha van Langerak*, abdis van Rijsenburg (1343-1358), overl. 4 maart 1358.⁸⁹

Na het overlijden van de abdis Machteld van Duvenvoorde in 1343 werd Margaretha van Langerak tot abdis verkozen van de Benedictijner vrouwenabdij van Rijsenburg. Op 25 augustus 1344 zegelde zij een leenbrief met een zogenaamd 'klein zegel'.⁹⁰

Afb. 5. Grootzegel van Margaretha van Langerak, abdis van Rijsenburg (1357).⁹¹
(*Nederlandsche kloosterzegels vóór 1600*)

⁸³ HUA, Verzameling Van Buchel-Booth, inv.nr. 6, blz. 61.

⁸⁴ Kort, Hofstede Arkel in de Vijfheerenlanden, blz. 603 [leen 14].

⁸⁵ J.C. Kort, Repertorium op de lenen van De Lek, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 43 (1988), blz. 62 [leen 1].

⁸⁶ Necrologium Sint Servaes, blz. 147 en een voetnoot: IIII Jd. augusti (= 10 augustus) Obiit dominus Walterus de Langerac, canonicus Sancti Martini. Terwijl het necrologium Ten Dom vermeld: IV Id. aprilis (= 10 april): memoria Walteri de Langerack, concanonici nostri!

⁸⁷ S.W.A. Drossaers, *Het archief van de Nassause Domeinraad*. Tweede deel ('s-Gravenhage, 1955), regest 73, d.d. 5-2-1323. Hun zegels zijn jammer genoeg verloren gegaan.

⁸⁸ Gisbertus Brom, *Bullarium Trajectense* (Den Haag, 1896), nr. 1526, 1527 en 1569.

⁸⁹ Maria Hüffer, *De adellijke vrouwenabdij van Rijsenburg, 1133-1574* (Nijmegen/Utrecht, 1923), blz. 87.

⁹⁰ *Nederlandsche Kloosterzegels vóór 1600*, deel I. Benedictijnen ('s-Gravenhage 1935-1938), blz. 125, no. 167.

⁹¹ Beschrijving: 1. omschrift: [S(igillum)]Mar[gr]ete (...) [abb]jatisse de Rin(...)

2. kenmerken: ovaal, hoog ca. 47 mm, breed ca. 32 mm, groene was, beschadigd.

3. zegelbeeld: afbeelding van de abdis, staande met in de rechterhand een kromstaf en in de linkerhand een boek vóór zich houdend.

Met het begin van de Hoekse en Kabeljauwse twisten, omstreeks 1345, zal de abdis ongetwijfeld te maken hebben gekregen met de partijstrijd omdat in het convent vele dochters uit de oude adel verbleven. Tijdens haar bestuur bevestigde de Paus Clemens VI (1342-1352), zelf Benedictijn, door een in Avignon (F) gegeven een brief de abdij in 1349 opnieuw in haar oude voorrechten, en in een tweede brief in het zelfde jaar kreeg het convent verlof om een biechtvader te kiezen. Zij oefende voor het eerst het kerkelijk patronaatsrecht uit.⁹² Van haar is als abdis ook een groot zegel (afb. 5) uit 1357 bewaard gebleven.⁹³ Zoals blijkt uit een postume vermelding in 1367 had zij land geschonken, gelegen in de parochie Langerak, waarop zij een jaarlijkse rente voor de kerk van Langerak en het St. Catharina convent te Utrecht had gevestigd.⁹⁴

II. *Gijsbert van Langerak*, heer van Langerak en half-Nieuwpoort, vermeld in verband met een kwestie over dijkonderhoud kort voor of om en nabij 1322, gaf nadere bepalingen op het handvest aan de inwoners van Nieuwpoort 1322, zegelde samen met zijn broer Wouter een oorkonde 1323, vermeld als bezitter van het gerecht Langerak (Ruitenborg) onder Mijnden 1325, overl. tussen 17 september 1325 en 21 maart 1330, tr. *Beerta (van Zuylen)*,⁹⁵ memorie 5 mei,⁹⁶ dr. van Jan van Zuylen, heer van Beverweerd. Zij tr. 2^e Otto van Buren.

Na het overlijden van Gijsbert van Langerak werd de voogdij over zijn kinderen door de graaf van Holland toegewezen aan Dirk van Teylingen. Zes met naam genoemde mannen stelden zich op 21 maart 1330 voor hem borg.⁹⁷ Vervolgens werd Lambrecht Brymardszone benoemd door de graaf als 'bewaart rechter' in het ambacht van Langerak.⁹⁸ Op 17 juli 1330 werd de voogdij over de twee weeskinderen van Gijsbert van Langerak geregeld tot dat de oudste zoon de leeftijd van 12 jaar bereikt zou hebben: 'Willem, graaf van Holland etc., Dieric van Theylinge, jof zine gherechte erfgenamen ghebrake syns, die momberscip van Ghisebrechts kinderen van Langheraake, also si langhe si onbejaert sien, ende die outste zone twaelf jaer oud es.' Hierna volgen nadere bepalingen, indien: 'die kinders *beyde* storven'.⁹⁹ Op 13 april 1333 was de voogdij nog in handen van Dirk van Teylingen.¹⁰⁰ Wat niet meer het geval was op 28 juni 1335 toen sprake was van 'int dorp van Langherake in Ghizebrecht gherecht van Langherake'.¹⁰¹

Uit dit huwelijk:¹⁰²

1. *Gijsbert van Langerak*, heer van Langerak en half-Nieuwpoort, ridder (1346), vermeld 1335, bezitter van het goed Langerak (Ruitenborg) onder Mijnden 1346, gevangen

⁹² Hüffer, Abdij Rijnsburg, blz. 85-86.

⁹³ Nederlandsche Kloosterzegels vóór 1600, deel I, blz. 125, no. 166.

⁹⁴ Johanna Maria van Winter, *Sources Concerning the Hospitallers of St. John in the Netherlands, 14th-18th Centuries* (Leiden, 1998), blz. 377.

⁹⁵ De Keijzer, Van Langerak - Van Zuylen, kolom 365.

⁹⁶ Necrologium Sint Servaes, blz. 127: Maius III Non. Domina Beerta, matrona de Buren.

⁹⁷ Van Mieris II, blz. 499, d.d. 5-4-1329 (= 21-3-1330 vanwege hantering paasstijl).

⁹⁸ NA, Archief Graven van Holland, inv.nr. 289, fol. 62, d.d. 28-4-1330.

⁹⁹ Van Mieris II, blz. 500, d.d. 17-7-1330.

¹⁰⁰ Muller, Regesta Hannonensia, blz. 212.

¹⁰¹ Kort, Grafelijke lenen in het Sticht Utrecht, blz. 76 [leen 38].

¹⁰² De Keijzer, Van Langerak-Van Zuylen, blz. 365. In de tabel worden aan Gijsbert van Langerak en Beerta (van Beverweerde) ook de kinderen Wouter en Margaretha toegewezen. Zij zijn thans als kinderen van Wouter van Langerak een generatie hoger geplaatst.

genomen bij de strijd te Schoonhoven 1349, overl. tussen 12 juni 1349¹⁰³ en 22 juni 1350.¹⁰⁴

In 1349 streed hij aan de kant van de Hollanders toen de stad Schoonhoven door de bisschop van Utrecht en de Utrechtenaren werd belegerd. Doch de strijd werd verloren, waarbij heer Gijsbert van Langerak, heer Herbaren van Liesveld en heer Koen van Oosterwijk gevangen genomen werden. Ze moesten een flinke som geld betalen om vrij te komen.¹⁰⁵

2. Jan van Langerak, volgt III.

III. *Jan van Langerak*, heer van Langerak en half-Nieuwpoort, ridder (1356), vermeld vanaf 1350, beleend met het huis te Langerak 1353, bezitter van het goed Langerak (Ruitenborg) onder Mijnden 1356, raad van Willem V 1356-1357, baljuw van Schoonhoven en Gouda 1356-1363, raad van Jan van Blois 1358-1378, beleend met een rente en de tienden van Ammersgraafland 1359, raad van Albrecht 1359-1360, 1367 en 1375-1377,¹⁰⁶ maakte de tocht mee van Jan van Blois met hertog Albrecht naar Gelre 1362,¹⁰⁷ deelnemer aan de Pruisenreizen 1368-1369,¹⁰⁸ baljuw van Schoonhoven en Gouda, schout van Schoonhoven, Bergambacht en Stolwijk, Gouderak en Beyersrode, Moordrecht, Cabauw en Lopik, het land van Stein en Papenkop, Benthuizen, Bloemendaal, rentmeester van Schoonhoven, Gouda en het land van Stein 1372-1373, klerk van de dagelijkse rekeningen van Jan van Blois en zijn herberg 1372-1373,¹⁰⁹ beleend met het huis en hofstede Langestein met 24 morgen land 1376, overl. tussen 2 juli 1378 en 31 december 1379, maar vermoedelijk op 24 juni 1379 (zie hieronder), tr. 1^e (...) *van Heukelum*, overl. voor 5 december 1362,¹¹⁰ dr. van Otto, heer van Heukelum,¹¹¹ tr. 2^e *Elisabeth van Wadenioijen*,¹¹² overl. na 8 oktober 1384.¹¹³

Na het overlijden van zijn oudere broer Gijsbert kort voor 1350 volgde hij hem op in de heerlijkheid Langerak en half-Nieuwpoort. Dit betekende dat hij ook een wettig huwelijk kon sluiten, maar hij had ondertussen al de volwassen leeftijd bereikt. En zoals niet ongebruikelijk in die tijd had hij al een buitenechtelijke zoon, Gijsbert, verwekt, die dus ouder was dan zijn wettige zoon Gijsbert. Het wettige huwelijk zal kort na 1350 gesloten zijn. Waarschijnlijk is uit dit huwelijk alleen een zoon Gijsbert geboren, die klaarblijkelijk in 1362 de leeftijd van 12 jaar had bereikt op het moment dat heer Jan van Langerak een jaarrente van 100 pond verkreeg in

¹⁰³ Johannes de Beke, *Cronieken van den Stichte van Utrecht ende van Hollant*, uitgegeven door dr. H. Bruch ('s-Gravenhage, 1982), RGP Grote Serie, nr. 180, 195-196.

¹⁰⁴ HUA, HHA Montfoort, inv.nr. 152, d.d. 22-6-1350 (huwelijkse voorwaarden van Simon van Teylingen en Berta van Montfoort). Het zegel van Jan van Langerak is verloren. Vanaf dat moment treedt hij voor het voetlicht.

¹⁰⁵ De Beke, *Cronieken van den Stichte van Utrecht ende van Hollant*, blz. 195-196.

¹⁰⁶ Voor de opsomming van zijn functies, zie: W. Prevenier en J.G. Smit, *Bronnen voor de geschiedenis der dagvaarten van de Staten en steden van Holland voor 1544*, dl. I: eerste stuk: Inleiding, lijsten en indices ('s-Gravenhage, 1991), blz. 216. RGP 201.

¹⁰⁷ P.N. van Doorninck, *De tocht van Jan van Blois met hertog Aelbrecht naar Gelre, november 1362* (Haarlem, 1899); Schmidt Ernsthause, Graven van Blois, inv.nr. 38 (1361-1362).

¹⁰⁸ Janse, *Adelsgeschiedenis*, blz. 319.

¹⁰⁹ Schmidt Ernsthause, Graven van Blois. Bijlage met een overzicht van de namen van de baljuws, rentmeesters, schouten etc.

¹¹⁰ NA, HLK inv.nr. 111 (Reg. B.B. Blois Cas D), fol. 75v, anno 1362.

¹¹¹ A.W.E. Dek, Bijdragen tot de genealogie van het geslacht Van Arkel, in: *De Nederlandsche Leeuw* jrg. 83 (1966), kolom 302.

¹¹² Zij zou als wapen voeren: in zilver twee zwarte dwarsbalken (zie: Vermast, *Uten Goye*, 1950, kolom 220).

¹¹³ C. Hoek en J.C. Kort, Aanvullingen op gepubliceerde repertoria van leenkamers, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 44 (1989), blz. 404 [aanvulling Hofstad Arkel in de Vijfheerenlanden: leen 14].

plaats van de eerder verleende 50 pond van Jan van Blois (eigenlijk: Jan van Châtillon, graaf van Blois, etc.) te komen op 'Ghiselbrecht van Langheraec, sinen soen, dien hi hadde bi sheren suster van Hueclem, sie sine ghesellinne was'. De eerste vrouw van Jan van Langerak zal vermoedelijk kort na de geboorte van Gijsbert overleden zijn, waarna hij een tweede huwelijk met Elisabeth van Wadenoijen, waaruit de andere, wettige kinderen zijn voortgekomen, is aangegaan. Dit tweede huwelijk zal naar schatting omstreeks 1355 gesloten zijn, waardoor hij belangen in de Betuwe in Wadenoijen verkreeg. In de schatting van 1369 werd hij in de hoogste categorie van acht pond aangeslagen.¹¹⁴

Op 5 november 1356 trad Jan van Langerak toe tot de raad van Willem V om kort daarna (11 november) opdracht te krijgen samen met Dirk van Brederode op 'ambassade' naar koning Eduard III van Engeland te gaan,¹¹⁵ maar wij zien hem toch voornamelijk in de omgeving van Jan van Blois opereren. Genoemde Jan van Blois wist een groot aantal edellieden en andere personen aan zich te binden door jaarlijks uit zijn 'Bosch in de Broec' bij Moordrecht reigers te schenken. Afhankelijk van de beschikbare aantallen, belangrijkheid en wellicht de verleende diensten in dat jaar werd het quotum bepaald. Jan van Langerak deelde ruimschoots in deze vrijgevigheid en ontving in de jaren 1358-1360, 1362-1367, 1369-1376 bij elkaar 348 reigers. Dit komt neer op een gemiddelde van ruim 20 per jaar met als uitschieter van 45 reigers in 1365.¹¹⁶

Op 7 oktober 1360 gaf hij samen met Herbaren van Liesveld een privilege aan de stad Nieuwpoort betreffende de voogdij over weeskinderen.¹¹⁷ Enige tijd later was er een geschil ontstaan tussen Herbaren van Liesveld en Jan van Langerak onder andere over de tienden van Gelkenes, waar heer Jan van Blois op 21 november 1363 uitspraak in deed.¹¹⁸ In 1366 regelde Jan van Langerak met Herbaren van Liesveld¹¹⁹ en Arnoud van Arkel¹²⁰ de uitwatering van Langerak.

Hij staat dan ook te boek als de rechterhand van de niet zeer krijgshaftige Jan van Blois en was de eerste Nederlandse artillerist en ingenieur van enige verdienste; een ridder van veel overleg en bekwaamheid. Hij was in 1361 kastelein van het Slot te Schoonhoven, toen daar al een donderbuskamer was, althans donderbussen voor handen waren. Op zijn eigen slot Langerak had hij in 1368 ook donderbussen en hij bestuurde in 1371 het beleg van Lobith.¹²¹

Na het kinderloos overlijden van Reinald III in december 1371 stortte Jan van Blois zich in de opvolgingsstrijd om de Gelderse troon door een haastig huwelijk te sluiten op 14 februari 1372 met Machteld van Gelre, weduwe van Jan, graaf van Kleef.¹²² In de rekening van de tocht van Jan van Blois om Gelre 1371-1372 wordt Jan van Langerak samen met zijn zoon, Gijsbert, veelvuldig vermeld, evenals met Gijsbert, de bastaard.¹²³ Op 2 november 1376 bezegelde hij mede de zoenbrief tussen Jan van Blois en zijn vrouw Machteld, hertogin van Gelre, en een

¹¹⁴ P.N. van Doorninck, *Schatting van den lande van Gelre*, 1369 (Haarlem, 1903), blz. 261, 305.

¹¹⁵ Brokken, Hoekse en Kabeljauwse twisten, blz. 557.

¹¹⁶ C. Hoek, De inkomsten uit de grafelijke domeinen te Capelle aan den IJssel, Moordrecht en Nieuwerkerk aan den IJssel, 1334-1607, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 43 (1988), blz. 136-151.

¹¹⁷ Telting, Oude rechten van Nieuwpoort, blz. 25.

¹¹⁸ NA, Archief Graven van Blois, inv.nr. 1, fol. 40-41, d.d. 21-11-1363.

¹¹⁹ Van Mieris III, blz. 195, d.d. 15-8-1366.

¹²⁰ De Geer, De heerlijkheid van Langerak, blz. 168-170, d.d. 25-8-1366.

¹²¹ C.J. de Lange van Wijngaarden, *Geschiedenis der Heeren en beschrijving der Stad van der Goude* (Amsterdam, 1813-1817), deel I, blz. 339, 710; J. Bosscha, *Neêrlands heldendaden te land*, deel I, blz. 103-104.

¹²² Schmidt Ernsthause, Graven van Blois, blz. XII-XIII (inleiding).

¹²³ P.N. van Doorninck, *De tocht van Jan van Blois om Gelre* (Haarlem, 1898); Schmidt Ernsthause, Graven van Blois, inv.nr. 668 (1371-1372).

groot aantal edelen, ridders en knapen vanwege de gebeurtenissen sinds de dood van hertog Eduard, evenals de daarop volgende landvrede op 6 januari 1377.¹²⁴ Hij beleent op 25 april 1378 zijn 'neef' Wouter van Teylingen met 2 morgen land in de hofstede Ruitenburg.¹²⁵ Aan het charter hangt zijn zegel (afb. 6).

Afb. 6. Zegel van Jan van Langerak, ridder (1378).¹²⁶
(Het Utrechts Archief, foto auteur)

Na het overlijden in 1379 van Jan van Langerak zijn er klaarblijkelijk moeilijkheden ontstaan over de afwikkeling van de boedel. Op 8 oktober 1384 doet de heer Van Asperen uitspraak tussen heer Gijsbert van Langerak enerzijds en zijn stiefmoeder Elisabeth van Wadenoijen anderzijds. Zij krijgt 300 pond per jaar die op haar kinderen bij haar overleden man, heer Jan van Langerak, zullen versterven. Gijsbert zal aan zijn *halfbroers en zusters* (alleen Willem van Langerak wordt genoemd) 300 pond erfelijk geven. Er volgen nog vele nadere bepalingen waardoor wij goed geïnformeerd zijn over het goederenbezit. Interessant is dat Gijsbert de ondertussen opgelopen achterstand in betaling aan zijn broers en zusters van 1.800 pond in drie termijnen, te beginnen op 24 juni 1385 en de twee daarop volgende jaren, moet vereffenen. Dat betekent dat de betaling met terugwerkende kracht is ingegaan op 24 juni 1379 (1.800 pond gedeeld door 300 pond p/j. = 6 jaar) wat vrijwel zeker gerelateerd is aan de overlijdensdatum van heer Jan van Langerak.

Uit het eerste huwelijk:

1. *Gijsbert van Langerak*, volgt IVa.

Uit het tweede huwelijk:¹²⁷

2. (vermoedelijk) *Mechteld van Langerak*, priorin van het Wittevrouwenklooster (Monasterium Albarum Dominarum) te Utrecht, 1380.¹²⁸

¹²⁴ I.A. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland door onuitgegevene oorkonden opgehelderd en bevestigd*, derde deel (Arnhem, 1839), no. 29 en no. 31.

¹²⁵ HUA, Verzameling Van Buchel-Booth inv.nr. 266-2, d.d. 25-4-1378.

¹²⁶ Beschrijving: 1. omschrift: + S·IOHAN·S.../.../CK·MILES

2. kenmerken: rond, ca. - mm, zwarte was, zwaar beschadigd.

3. zegelbeeld: een gotisch schild gevat in een rondboogzespas versierd met gotische motieven, geplaatst op een zeshoekvormige sierlijst versierd met kruisjes.

4. wapen: een klimmende leeuw met over de borst een barensteel van drie hangers.

¹²⁷ Zoals uit blijkt uit de afwikkeling van de boedel op 8 oktober 1384 moeten er op zijn minst nog een zoon en dochter op dat moment in leven zijn geweest.

¹²⁸ Vermast, Uten Goye, 1950, kolom 229.

3. *Berta van Langerak*, overl. voor 24 november 1380,¹²⁹ tr. (huwelijkscontract 2 juli 1378)¹³⁰ *Frederik van Drakenburg*, zn. van Wernaer van Drakenburg en Johanna van Lichtenberg.¹³¹ Hij tr. 2^e (huwelijkscontract 24 november 1380) Geertruyd van Heukelum, dr. van heer Arnoud van Heukelum en Petronella van Tuyl.¹³²
4. *Willem van Langerak*, volgt IVb.
5. (vermoedelijk) *Dirk van Langerak*, vermeld in verband met een betaling vanwege een tocht naar Gorinchem 1418.¹³³

Bastaarden:

5. *Gijsbert, bastaard van Langerak*, vermeld als klerk in tijdelijke dienst van Jan van Blois tijdens diens reis naar Gelre 1371-1372,¹³⁴ nog vermeld 1377.¹³⁵
6. (vermoedelijk) *Symon Janszoon van Langerak*, vermeld te Utrecht 1375, 1384 en 1385.¹³⁶

IVa. *Gijsbert van Langerak*, heer van Langerak en half-Nieuwpoort, ridder (1371), in dienst van Jan van Blois tijdens diens reis naar Gelre 1371-1372, beleend met de leengoederen van zijn vader 1379, leenman van de bisschop van Utrecht voor het goed 'Risenborch' 1379, verkreeg inkomsten uit de tol van Ammers 1383,¹³⁷ maakte boedelscheiding met zijn stiefmoeder en haar kinderen 8 oktober 1384, burger van Brussel,¹³⁸ overl. tussen 3 mei 1398¹³⁹ en 13 juni 1400, tr. 1^e *Margaretha van Blois*, bastaarddochter van Jan van Châtillon, graaf van Blois, heer van Schoonhoven en Gouda, enz.,¹⁴⁰ tr. 2^e *Johanna van Drongelen*, won. in Oegstgeest nabij de Abdij Rijnsburg 10 november 1428,¹⁴¹ overl. tussen 2 juni 1439¹⁴² en 15 oktober 1442,¹⁴³ dr. van Willem van Drongelen, heer van Eethen en Meeuwen, en Hadewich van der Merwede.

In 1373 kreeg hij door Jan van Blois 4 reigers geschonken uit het 'Bosch in de Broec'.¹⁴⁴ Omdat hij eerder al ridder was en ondertussen ongeveer 23 jaar oud, is het niet onmogelijk dat hij deze eenmalige schenking gekregen heeft ter gelegenheid van zijn huwelijk met de bastaarddochter van Jan. In de week van 18/24 januari 1378 was Jan van Blois te Schoonhoven, omdat hij last

¹²⁹ HUA, Verzameling Van Buchel-Booth, inv.nr. 314, fol. 76.

¹³⁰ HUA, Verzameling Van Buchel-Booth, inv.nr. 10, fol. 105.

¹³¹ Wittert van Hoogland, Ridderhofsteden-4, blz. 1-2.

¹³² J.P. de Man, Akeliana Vetera, in: *De Nederlandsche Leeuw* jrg. 61 (1943), kolom 271, en Tabel D.

¹³³ Van Mieris IV, blz. 527-529, d.d. 1-4-1418. Betreft betaling van een tocht naar Gorinchem van hertog Jan van Beieren. Henrick, heer tot Homoet, met en/of voor de personen Otto van Mekeren, Dirk van Langerak, Seger van Groesbeek etc.

¹³⁴ Van Doorninck, De tocht van Jan van Blois om Gelre; Schmidt Ernsthause, Graven van Blois, inv.nr. 668 (1371-1372).

¹³⁵ W. Prevenier en J.G. Smit, *Bronnen voor de geschiedenis der dagvaarten van de Staten en steden van Holland voor 1544*, dl. I: 1276-1433, tweede stuk, teksten ('s-Gravenhage, 1987), blz. 265. RGP 202.

¹³⁶ Vermast, Uten Goye, 1950, kolom 223. Hoewel Vermast hem plaatst als wettige zoon van Jan, heer van Langerak, lijkt hij mij gezien zijn benaming en vroege optreden dat hij een bastaard is.

¹³⁷ De Geer, De heerlijkheid van Langerak, blz. 166.

¹³⁸ Wittert van Hoogland, Ridderhofsteden-5, blz. 207.

¹³⁹ Van Mieris III, blz. 673.

¹⁴⁰ In veel publicaties wordt als moeder Sophia van Dalem vermeld, maar ik heb geen vermelding gevonden die dat bevestigt. Bovendien ontbreekt de naam Sophia onder de vele dochters van Gijsbert van Langerak.

¹⁴¹ Hüffer, Abdij Rijnsburg, regest 691.

¹⁴² R.W.G. Lombarts e.a., *Memorialen van het Hof (den Raad) van Holland, Zeeland en West-Friesland, van den secretaris Jan Rosa*, dl. VI (Leiden, 1982), nr. 80.

¹⁴³ Hüffer, Abdij Rijnsburg, regest 745.

¹⁴⁴ Hoek, De inkomsten uit de grafelijke domeinen, blz. 147

had van jicht, waarbij o.a. Gijsbert van Langerak hem een avond en een nacht gezelschap hield.¹⁴⁵

In tegenstelling tot zijn vader komt Gijsbert na 1379 nauwelijks nog voor in de omgeving van zowel de graaf van Holland als de graaf van Blois wat toch wel opmerkelijk is.

In 1383 was hij wel aanwezig bij het opstellen van het huwelijkscontract van Gerrit van der Woerd en Sophia, zuster van Otto, heer van Heukelum.¹⁴⁶ Op 18 juli 1384 deed Albrecht, ruwaard van Holland, uitspraak in een geschil dat was ontstaan over de watergang door het land van de Lek ter afwatering van de landerijen, tussen onder andere Gijsbert van Langerak enerzijds en Jan van Polanen, heer van de Lek en Breda, anderzijds.¹⁴⁷ Vervolgens was hij op 25 mei 1386 leenmangetuige voor Jan van Blois, heer van Schoonhoven en van de Goude.¹⁴⁸ In 1388 vestigde Heer Jan Claerbout, priester, een eeuwige rente op de helft van een weer land, gelegen Langerak op Zevenhoven, en verzocht Gijsbert, heer van Langerak, de brief te zegelen (afb. 7).¹⁴⁹

Afb. 7. Zegel van Gijsbrecht, heer van Langerak (1388).¹⁵⁰
(Het Utrechts Archief, foto auteur)

Op 4 juli 1391 ontving hij een bedrag van 190 Dordtse schilden voor het onderhoud van zijn kinderen uit (zijn echt met wijlen) dochter van wijlen Jan van Blois.¹⁵¹ Vervolgens gaf hij de burens en onderzaten van Langerak op 20 juli 1395 enige rechten.¹⁵² Op 3 mei 1398 moest hij gemaand worden zijn hulp met tien gewapende mannen te verlenen in de Friese oorlog.

Zijn tweede huwelijk met Johanna van Drongelen is minder goed gedocumenteerd. Er is zelfs geen enkele oorkonde bekend, waarin de naam van zijn vrouw voluit wordt vermeld.

Op 25 juni 1428 verklaren de priorin en het convent van Sint Maria Magdalena-klooster te Wijk bij Duurstede dat zij aan vrouwe Berte en Jan van Langerak een huis en erf, gelegen in de heerlijkheid van Oegstgeest, op de Oude Vliet, dat hun was aangekomen van Elisabeth van

¹⁴⁵ Prevenier, Dagvaarten van de Staten en steden van Holland, blz. 268.

¹⁴⁶ Van Mieris III, blz. 401, d.d. 4-7-1383.

¹⁴⁷ G.M. van Aalst, *Het archief van de N.V. Maatschappij van Nassau la Lecq*, (1274) 1888-1947 ('s-Gravenhage, 1985), inv.nr. 256 (regist 44). Met het zegel van Gijsbrecht van Langerak.

¹⁴⁸ NA, Archief Graven van Blois, inv.nr. 1, fol. 116.

¹⁴⁹ HUA, Archief Domkapittel, inv.nr. 2834, d.d. 21-1-1388.

¹⁵⁰ Beschrijving: 1. omschrift: S*GHISBERT·V/[LANG]HE/RAK·MILITIS
2. kenmerken: rond, ca. - mm, donker bruine was, beschadigd.
3. zegelbeeld: een gotisch schild gevat in een sierboogdriepas, waarvan de bovenste boog versierd met een opvliegende adelaar, en de twee onderste boven versierd met twee zittende adelaars, geplaatst op driehoekvormige sierlijst.
4. wapen: een klimmende leeuw met over de borst een barensteel van drie hangers.

¹⁵¹ Schmidt Ernsthausen, Graven van Blois, blz. 25; inv.nr. 178 (bijlage bij inv.nr. 116: rekening over de periode 11 november 1390 tot 11 november 1391).

¹⁵² De Geer, De heerlijkheid van Langerak, blz. 170-171.

Broekhuizen, hun medezuster, hebben verkocht, en geven procuratie om het goed in vrije eigendom over te dragen.¹⁵³ Vervolgens gaf op 10 november 1428 de abdis van Rijsenburg verlof aan Baerte en Jan(ne) van Langerak, nonnen in het klooster, om een huis en erf te kopen in de heerlijkheid Oegstgeest voor hun moeder *de vrouwe van Langerak* onder voorwaarde dat na haar overlijden het huis weer aan ze ter beschikking zou komen.

Op 2 juni 1439 is een uitspaak door het Hof van Holland gedaan in verband met een geschil tussen Willem van der A, zoon van Floris van der A, enerzijds en heer Dirk van der Merwede, als bezitter van de heerlijkheid Eethen en Meeuwen (na koop), *de vrouwe van Langerak*, de vrouwe van Drongelen en haar (stief)dochter, de vrouwe van Kronenburg, anderzijds over een erfelijke rente die Jan van Drongelen, heer van Eethen en Meeuwen, zijn oom, aan jonkvrouw Ysabeele, dochter van Willem van Zevenbergen, zijn (stief)zuster,¹⁵⁴ moeder van Willem van der A, had vermaakt.

Op 15 oktober 1442 verkocht de abdis van Rijsenburg het huis en erf in het ambacht van Oegstgeest, dat door *de vrouwe van Langerak* bewoond is geweest, aan Beatrijs van Hodenpijl.

Uit het eerste huwelijk:¹⁵⁵

1. *Jan (Johanna) van Langerak*, beleend met de Bloise leengoederen 1405, droeg over aan haar broer 1410, tr. voor 3 februari 1404¹⁵⁶ *Helmich van Doornik*, heer van Wateringen en Vlaardingherambacht (1417), vermeld vanaf 1390, kamerling van Willem van Oostervant (Willem VI vanaf 1390), diens tresorier 1403-1404, grafelijk zegelaar 1407-1416, raad van Willem VI en Jacoba van Beieren 1407-1419, in ballingschap tijdens Jan van Beieren, raad van Holland 1431, lid Hoeks verbond.¹⁵⁷
2. *Katharina van Langerak*, vermeld 16 september 1400.¹⁵⁸
3. *Margaretha van Langerak*, tr. voor 1 juni 1405 (getocht)¹⁵⁹ *Willem de Rover van Montfoort*,¹⁶⁰ zn. van Hendrik de Rover van Montfoort en Meyne, vrouwe van Zwieten.¹⁶¹
4. *Aleid van Langerak*, tr. voor 20 juni 1405 (getocht)¹⁶² *Godschalk van Brakel*, zn. van Godschalk van Brakel en Geertruida, dr. van Reinout Jan Minnebode.¹⁶³

Uit het tweede huwelijk:

5. *Jan van Langerak*, volgt Va.

¹⁵³ HUA, Archief Sint Maria Magdalena-klooster, inv.nr. 5, fol. 10v.

¹⁵⁴ Hadewich van der Merwede hertrouwde na het overlijden van heer eerste man Willem van Drongelen met Willem van Zevenbergen.

¹⁵⁵ Uit het eerste huwelijk moeten meerdere kinderen voortgekomen zijn. Alleen de plaatsing van Johanna als leenopvolgster in de Bloise leengoederen is zeker.

¹⁵⁶ NA, Archief Graven van Holland, inv.nr. 66, fol. 27, d.d. 3-2-1404 (rekening houdende met de paasstijl).

¹⁵⁷ Voor de opsomming van zijn functies, zie: Prevenier, Dagvaarten van de Staten en steden van Holland. Inleiding, blz. 177.

¹⁵⁸ Leopold De Solders, *Comptes de Mainaut de Cartelaers*, deel III, blz. 166: 'Katherina fille legitime de Ghijsbrecht Langerac'.

¹⁵⁹ J.C. Kort, Repertorium op de grafelijke lenen in het land van Woerden en van de hofstede Woerden, 1281-1650, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 46 (1991), blz. 355 [leen 77]; C. Hoek, Lenen van de Proosdij van Oud Munster, gelegen in Zuid-Holland, 1239-1661, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 37 (1982), blz. 617 [leen 36].

¹⁶⁰ M.P. van der Linden, *De burggraven van Montfoort in de geschiedenis van het Sticht Utrecht en het Graafschap Holland* (± 1260-1490) (Assen, 1957), blz. 85.

¹⁶¹ F.J.W. van Kan, Het middeleeuwse riddermatige geslacht Van Zwieten, in: *Jaarboek CBG* deel 37 (1983), blz. 56.

¹⁶² Kort, Graven van Blois, blz. 494-495 [leen 183]; C. Hoek, De oudste heren van Rhoon. Een bijdrage tot de geschiedenis van enkele geslachten, gegoed in de verdrongen Riederwaard, in: *De Nederlandsche Leeuw* jrg. 88 (1969), kolom 245. Vgl. J.C. Kort, Repertorium op de lenen van de hofstede Altena, 1232-1650, in: *GTMWB* jrg. 19-21 (1995-1997) [leen 220] [geplaatst op HoGenDa].

¹⁶³ Kort, Graven van Blois, blz. 523-524 [leen 245].

6. *Willem van Langerak*, volgt Vb.
7. (vermoedelijk) *Gijsbert van Langerak*.

Zijn bestaan is afgeleid van het patroniem dat door zijn drie zoons (Gijsbert, Joost en Jan) wordt gevoerd. Tot nu toe is hij in geen enkele eigentijdse archiefbron aangetroffen. Zijn nazaten zijn uitgewerkt in de 'Parenteel van Gijsbert van Langerak'. In de inleiding op deze publicatie wordt uitvoerig ingegaan op de samenhang tussen zijn nazaten en de adellijke familie Van Langerak, evenals de plaats die hij inneemt in deze familie.¹⁶⁴

8. *Berta (Berthe) van Langerak*, non later abdis (1432-1441) te Rijsenburg, overl. 6 april 1441.¹⁶⁵

Berta werd tegelijk met haar zuster Jan (Johanna) non te Rijsenburg. In de rekening 1409-1410 komt Berta voor als 'het kint van Langheraek'. Samen worden zij voor het eerst vermeld in het boekjaar 1410-1411 als 'vrouw' (gesluierde non).

De eerste oorkonde op haar naam als abdis dateert pas van 1434. In 1436 beriep zij zich tevergeefs op de pauselijke exemptiebullen en grafelijke voorrechten, toen graaf Philips van Bourgondië voor zijn krijgstoct tegen de Engelsen ook van de onderhorigen van de abdij een schatting eiste van 215 Hollandse schilden. Bij het besturen van de abdij ontving zij krachtige steun van Paus Eugenius IV (1431-1447), die vele voorrechten verleende.¹⁶⁶ Van haar is als abdis zowel een groot zegel (afb. 8) uit 1434 als een klein zegel uit 1441 bewaard gebleven.¹⁶⁷

Afb. 8. Grootzegel van Berta van Langerak, abdis van Rijsenburg (1434).¹⁶⁸
(*Nederlandsche kloosterzegels vóór 1600*)

¹⁶⁴ B. de Keijzer, De parenteel van Gijsbert van Langerak, in: *Utrechtse Parentelen vóór 1650. Deel 6* (Rotterdam, 2016).

¹⁶⁵ *Necrologium Sint Servaes* 160: Prid. Kal. september: Domina Berta, ab in Rijsenburg (voetnoot: abdis van Rijsenburg Bertradis de Langerak, overl. 6 april 1441).

¹⁶⁶ Hüffer, *Abdij Rijsenburg*, blz. 119-123.

¹⁶⁷ *Nederlandsche Kloosterzegels vóór 1600*, dl. I. Benedictijnen ('s-Gravenhage, 1935-1938) 129, no. 174 resp. no. 175.

¹⁶⁸ Beschrijving: 1. omschrift: S(igillum)Barte de Langheraek abbatisse de Riinsburch.

2. kenmerken: ovaal, hoog ca. 57 mm en breed 35 mm, groene was, gaaf.

3. zegelbeeld: afbeelding van de abdis, staande in een nis, met in de rechterhand een kromstaf en in de linkerhand een boek vóór zich houdend; beneden in de nis een wapenschild.

4. wapen: een klimmende leeuw met over de borst een barensteel van drie hangers.

9. *Jan (Johanna) van Langerak*, non te Rijnsburg, vermeld 1410-1411, 1428.

Bastaard:

10. *Jan, bastaard van Langerak*, volgt Vc.

Aan Gijsbert, heer van Langerak, zijn nog twee dochters toegewezen, waarover geen gegevens zijn gevonden in de archiefbronnen. Voor de volledigheid worden ze hieronder vermeld:

- a. (Volgens Simon van Leeuwen) *Elburg van Langerak*, tr. *Jan van Polanen*, heer van half-Asperen, zn. van Otto van Polanen, heer van Asperen, en Johanna, vrouwe van Voorst en Keppel.¹⁶⁹
- b. (Volgens Wouter van Gouthoven) *Maria van Langerak*, tr. *Bartout van Assendelft*, ridder, vermeld 1435, zn. van Dirk van Assendelft en Mabelia van Haarlem.¹⁷⁰

Va. *Jan van Langerak*, heer van Langerak en half-Nieuwpoort, ridder (1426), beleend met het huis, gerecht en heerlijkheid Langerak 1400, idem met de helft van het gerecht en heerlijkheid van Nieuwpoort, idem met het huis en hofstede Langestein met 24 morgen land 1400, in dienst van Willem van Oostervant 1404, beleend met het huis te Langerak 1406, dijkgraaf van de Alblasserwaard 1409, beleend met de tienden van Ammersgraafland bij overdracht 1410, drost van het land van Altena 1411-1417, kastelein van Loevestein 1412, tollenaar van Woudrichem 1414-1415, 1417-1418, 1420, baljuw van Schoonhoven 1422,¹⁷¹ overl. na 19 februari 1436,¹⁷² memorie 1 oktober,¹⁷³ overl. 1 oktober 1436, dood voor 29 september 1437,¹⁷⁴ tr. 1^e *Elburg van Polanen*, vrouwe van half-Asperen,¹⁷⁵ dr. van Otto van Polanen, heer van Asperen, en Johanna, vrouwe van Voorst en Keppel, tr. 2^e (voor 28 mei 1423) *Agnes van (von) Ahaus*,¹⁷⁶ vermeld vanaf 1409, abdis van Nottuln (D) 1438-1467,¹⁷⁷ overl. 28 december 1467, dr. van Ludolph von Ahaus en Johanna de Dave.

Zoals blijkt uit de vele functies, die Jan van Langerak uitoefende, is hij min of meer in de voetsporen van zijn gelijknamige grootvader getreden. Op 28 oktober 1402 schreef hertog Albrecht de stad Utrecht over de problemen waarin de onderzaten van Jan van Langerak gekomen waren samenhangende met de Arkelse oorlog (1401-1412).¹⁷⁸ Uit 1409 is er een akte van overeenkomst tussen de steden Dordrecht en Schoonhoven en de heren Arnoud van Leyenberg en Jan van Langerak betreffende het herstellen en onderhoud van de dijk en van de goederen van Giessen.¹⁷⁹ Op 12 oktober 1411 werd namens graaf Willem IV van Holland een bode gezonden naar Jan van Langerak, drossaard van het Land van Altena, met een brief inhoudende dat de drossaard al degenen moest arresteren die op de voorgaande vrijdag te

¹⁶⁹ A.W.E. Dek, Het nageslacht van Philips van Duivenvoorde, eerste heer van Polanen, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 38 (1983), blz. 111.

¹⁷⁰ F.A. Holleman, *Dirk van Assendelft, schout van Breda, en de zijnen* (Zutphen, 1953), blz. 124.

¹⁷¹ Voor de opsomming van zijn functies, zie: Prevenier, Dagvaarten van de Staten en steden van Holland. Inleiding, blz. 216.

¹⁷² Kaspar Burman, *Utrechtse Jaarboeken van de vyftiende eeuw, vervattende het merkwaardige in het Gesticht en voornamentlyk in de Stadt Utrecht, zedert den jare 1402, en vervolgens voorgevallen*, Eerste deel (Utrecht, 1750), blz. 469-470.

¹⁷³ Volker Tschuschke, *Die Edelherren von Ahaus. Ein Beitrag zur Geschichte des westfälischen Adel im Mittelalter* (Vreden, 2007), blz. 178.

¹⁷⁴ Tschuschke, Von Ahaus, blz. 180 (zijn tweede vrouw als weduwe voor het eerst vermeld).

¹⁷⁵ Dek, Van Duivenvoorde, blz. 111.

¹⁷⁶ Tschuschke, Von Ahaus, blz. 175-176; Bert M. Kemp, Het nichtje van de Bisschop, in: *De Nederlandsche Leeuw* jrg. 130 (2013), kolom 50-52.

¹⁷⁷ Tschuschke, Von Ahaus, blz. 181.

¹⁷⁸ M.J. Waale, *De Arkelse oorlog, 1401-1412. Een politieke krijgskundige en economische analyse* (Hilversum, 1990), blz. 104.

¹⁷⁹ SMH, Schoonhoven, OA inv.nr. 1772-4, d.d. 26-9-1409. Met het zegel van de oorkonder.

Woudrichem gevochten hadden bij welk gevecht de knecht van de baljuw dodelijk gewond geraakt is.¹⁸⁰ In 1413 besloot hertog Willem de heerlijkheid en goederen van Giessen, die heer Arnoud van Leyenberg en Jan van Langerak in leen bezeten hadden, aan de gemeen 'Heeren en ambochtsheeren in den Alblasserwaard' over te dragen.¹⁸¹ Op 31 december 1414 beleende Jan van Langerak zijn neef Simon van Teilingen met 2 morgen land in de hofstede Ruitenburg, tegen een heergewaad van een jaarschaar.¹⁸² Aan het charter hangt zijn zegel (afb. 9).

Afb. 9. Zegel van Jan, heer tot Langerak (1414).¹⁸³
(Het Utrechts Archief, foto auteur)

In 1415 bleek hij samen met Jan, heer ten Vliet, Jan van Drongelen, heer van Eethen, Jan van Renesse van Everingen 1.500 goede gouden 'Fransche' kronen, te betalen binnen Valencijn in Henegouwen op St. Jansdag te Midzomer (24 juni) 1418, schuldig te zijn aan Jehan Raisoir (Rasoir).¹⁸⁴ Op 15 augustus 1416 werd Jan, heer van Langerak, knaap, genoemd in verband met de inhuldiging van Jacoba van Beieren als gravin.¹⁸⁵ In 1417 droeg vrouwe Jacoba op aan Jan van Langerak de heerlijkheden en goederen te 'bestieren' van de heren Jan en Willem van Egmond.¹⁸⁶ Vervolgens werd Jan van Langerak en zijn broer Willem genoemd in de akte van overeenkomst van 20 april 1420 tussen hertog Jan IV van Brabant en hertog Jan van Beieren.¹⁸⁷ In 1424 verkreeg hij op voorspraak van Walraven van Meurs een onpartijdige positie in de oorlog tussen de heer van Gelre en Gulik met die van Utrecht en hertog Jan van Beieren.¹⁸⁸ In 1426 werd hij door vrouwe Jacoba van Beieren tot ridder geslagen in de slag bij Alphen.¹⁸⁹ Op 9 januari 1432 hebben Jan van Langerak en Aernt van Gent hun geschil over de heerlijkheid Goudriaan ter arbitrage overgelaten aan 'Gouveneurs en Raden'.¹⁹⁰ Philips, hertog van Bourgondië, besliste op 22 april 1433 dat zijn raden en kamerlingen een uitspraak zullen doen in de geschillen die waren ontstaan na de dood van de heer van Voorst en van Asperen tussen

¹⁸⁰ K.N. Korteweg, *Rechtsbronnen van Woudrichem en het Land van Altena*. Tweede stuk (Utrecht, 1948), regist 249.

¹⁸¹ Van Mieris IV, blz. 243, d.d. 25-7-1413.

¹⁸² HUA, Verzameling Van Buchel-Booth inv.nr. 266-3. Met het zegel van de oorkonder.

¹⁸³ Beschrijving: 1. omschrift: SIL*IAN*VAN/*LANGRACKE*

2. kenmerken: rond, ca. - mm, groene was, beschadigd.

3. zegelbeeld: een schuingeplaatst gotisch schild, waarboven een half-aanziende steekhelm met dekkleden en als helmteken een uitkomende baardige man gedekt met een muts.

4. wapen: een klimmende leeuw met over de borst een barensteel van drie hangers.

¹⁸⁴ HUA, HHA Montfoort inv.nr. 282, pag. 39, d.d. 16-4-1415.

¹⁸⁵ Van Mieris IV, blz. 384-385.

¹⁸⁶ Van Mieris IV, blz. 406-407, d.d. 7-11-1417.

¹⁸⁷ Prevenier, Dagvaarten van de Staten en steden van Holland, blz. 565.

¹⁸⁸ Van Mieris IV, blz. 746 [ongedateerd].

¹⁸⁹ Van Gouthoeven, D'oude Chronijcke, blz. 184.

¹⁹⁰ A.S. de Blécourt en E.M. Meijers, *Memorialen van Jan Rosa*, delen I, II en III (Haarlem, 1929), nr. 120.

Frederik van Rechteren, namens zijn vrouw, en heer Jan van Langerak, namens zijn dochter.¹⁹¹ Op 18 december 1433 volgde een *magescheid*, waarbij Jan, heer van Langerak, en zijn dochter Elburg, vrouw van Rutger van den Boetzelaer, de terugbetaling regelden van een bedrag van 600 Bourgondische schilden en 1.130 Gelderse guldens die Jan van Rutger geleend had onder verband van de heerlijkheid Asperen.¹⁹² Hierna trad hij niet meer op de voorgrond op. De laatste vermelding betreft een uitnodiging om op 19 februari 1436 samen met zijn broer aanwezig te zijn bij de berechting (onthoofding) van zeventien gevangen genomen handlangers van Jan van Arkel, heer van Heukelum, die begin 1436 de stad Utrecht had willen innemen.¹⁹³ Na zijn overlijden heeft Agnes van Ahaus zich teruggetrokken uit het openbare leven. Zij wordt vermeld als abdis van Nottuln (D) 1438-1467 (zie voor haar zegel als abdis afb. 10).

Afb. 10. Zegel van Agnes van Ahaus, als abdis van Nottulm (D) (1438-1467).¹⁹⁴
(Foto 'Die Edelherren von Ahaus')

Uit het eerste huwelijk:

1. *Elburg van Langerak*, vrouwe van Asperen, Langerak en half-Nieuwpoort, beleend na dode van haar vader met zijn leengoederen 6 april 1439, testeerde 13 januari 1483,¹⁹⁵ overl. 1489,¹⁹⁶ tr. (tussen 22 april 1433¹⁹⁷ en 18 december 1433)¹⁹⁸ *Rutger van den Boetzelaer*,¹⁹⁹ heer van den Boetzelaer, ridder, vermeld 1433-1460, zetelde op het kasteel te Asperen (afb. 11), overl. 1460, zn. van Wessel van den Boetzelaer en Lutgard van Hekeren, geheten van Rechteren.

¹⁹¹ A.P. van Schilfgaarde, *Het archief van de Heren en Graven van Culemborg* ('s-Gravenhage, 1949), regist 940a.

¹⁹² De Booy, Van Boetzelaer, inv.nr. 21 (afschrift nr. 26).

¹⁹³ Burman, *Utrechtse Jaarboeken*, blz. 469-470. Hij stelt de berechting op 19 februari, maar het jaar 1436 is een schrikkeljaar. Eigenlijk zou het 20 februari moeten zijn.

¹⁹⁴ Beschrijving: 1. omschrift: S(IGILLUM)·ANGNETIS DE/AHUYS·A[BBATISSE]/DE/NOTLEN

2. kenmerken: ovaal, ca. ... mm, ... was, gaaf.

3. zegelbeeld: afbeelding van de abdis, staande in een nis, met in de linkerhand een boek vóór zich houdend; beneden onder de nis een wapenschild

4. wapen: een gevierendeeld wapen.

¹⁹⁵ De Booy, Van Boetzelaer, inv.nr. 21 (afschrift nr. 36), d.d. 15-5-1483 (testament).

¹⁹⁶ J.S. des Tombe (1921) en bewerkt door C.W.L. Baron van Boetzelaer (1967), *Het geslacht Van den Boetzelaer* (Assen, 1969), blz. 128.

¹⁹⁷ Van Schilfgaarde, *Heren en Graven van Culemborg*, regist 940a, d.d. 22-4-1433. Uit deze oorkonde blijkt dat zijn dochter nog niet getrouwd is.

¹⁹⁸ De Booy, Van Boetzelaer, inv.nr. 21 (afschrift nr. 26), d.d. 18-12-1433.

¹⁹⁹ Des Tombe, Van den Boetzelaer, blz. 122-123.

Afb. 11. Kasteel Waddenstein te Asperen.
(Tekening Roelant Roghman, 1711-1774)

Vb. *Willem van Langerak*, won. Dordrecht, vermeld aldaar 1399,²⁰⁰ 1406,²⁰¹ ‘eerbare’ poorter en knaap 1407,²⁰² trezorier 1415,²⁰³ genoemd samen met zijn broer 1420, beleend door zijn broer met 18 morgen land in Langerak 1424,²⁰⁴ uitgenodigd om samen met zijn broer te Utrecht een berechting mee te maken 1436, droeg het voornoemde leen over aan zijn zoon 1448, vermeld in het necrologium van het kapittel van Montfoort.²⁰⁵

Kinderen:

1. *Willem van Langerak*, won. Schoonhoven, poorter aldaar 1435,²⁰⁶ legt een verklaring af 1437,²⁰⁷ moest voor de Raad te Den Haag verschijnen vanwege het beledigen van de dijkgraaf en heemraden 1437,²⁰⁸ kreeg vrijgeleide tot ‘Kersavont’ (= 24 december) omdat hij doodslag had begaan 1439,²⁰⁹ beleend bij overdracht door zijn vader met 18 morgen land 1448,²¹⁰ kreeg dit land ten vrij eigen 1450, kreeg nog een keer vrijgeleide

²⁰⁰ Ch.M. Dozy, *De oudste stadsrekeningen van Dordrecht, 1284-1424* (Utrecht, 1891), blz. 104. Werken Historisch Genootschap, 3e serie, no. 2.

²⁰¹ GA Dordrecht, Handschriften, inv.nr. 663 (gilden 1357-1588).

²⁰² Balen, Dordrecht, deel II, blz. 758.

²⁰³ Balen, Dordrecht, deel I, blz. 380.

²⁰⁴ Kort, Hofstede Langerak, blz. 11 [leen 18].

²⁰⁵ HUA, Kapittel van Montfoort, inv.nr. 18 (oud 134), fol. 63v (2e kolom).

²⁰⁶ SMH, Schoonhoven, OA inv.nr. 1129 (poorterboek).

²⁰⁷ HUA, HHA Montfoort, inv.nr. 282, pag. 42, d.d. 8-4-1435.

²⁰⁸ De Blécourt, Memorialen van Jan Rosa, nr. 470, d.d. 3-5-1437.

²⁰⁹ R.W.G. Lombarts c.s., *Memorialen van het Hof (den Raad) van Holland, Zeeland en West-Friesland*, van den secretaris van Jan Rosa, deel V (Leiden, 1982), nr. 180, d.d. 29-10-1439.

²¹⁰ H. Bordewijk, *Archieven betreffende Langerak, regesten en inleiding* ('s-Gravenhage, 1970), regest 37, d.d. 18-10-1448. Hier staat vermeld – als enige keer trouwens – dat hij een bastaard was. Ook uit het door hem gebruikte zegel blijkt niet dat hij een bastaard zou zijn.

1450,²¹¹ borg voor Odilia van der Merwede 1457,²¹² zegelde (afb. 12) een brief 1460,²¹³ ter dagvaart opgeroepen 1467-1468,²¹⁴ overl. voor 1469 (toen er sprake was van voogden over zijn zoon Willem, die daarna niet meer vermeld wordt),²¹⁵ bezat een 'hof' te Schoonhoven 1472.²¹⁶

Afb. 12. Zegel van Willem van Langerak (1460).²¹⁷
(Foto Ridderlijke Duitse Orde)

2. *Belye, dochter van Willem van Langerak*, vermeld in het necrologium van het kapittel van Montfoort.

Vc. *Jan, bastaard van Langerak*, won. Schoonhoven, vermeld 1409,²¹⁸ werd poorter van Leiden 1414,²¹⁹ genoemd onder de Hoeken in de stad Leiden 1419,²²⁰ dijkgraaf van het land van Haastrecht (charter met zijn zegel, afb. 13) 1426,²²¹ schout van de Vlist 1428,²²² 1430,²²³ werd

²¹¹ S. Muller Fz., *Regesten van het archief der bisschoppen van Utrecht*, I-IV (Utrecht 1917-1922), regest 3546, d.d. 1-9-1450.

²¹² J.P. de Man, Odilia van de Merwede, in: *De Nederlandsche Leeuw* jrg. 57 (1939), kolom 65.

²¹³ P.J.C.G. van Hinsbergen, *Inventaris van het archief van de Ridderlijke Duitse Orde. Balije van Utrecht*, 1200-1811, inv.nr. 1340, d.d. 23-8-1460 (met zijn zegel). Zie ook: *Liber Sigillorum* RDO, blz. 106.

²¹⁴ W. Prevenier en J.G. Smit, *Bronnen voor de geschiedenis der dagvaarten van de Staten en steden van Holland voor 1544*, dl. III: 1467-1477 (Den Haag, 1998), blz. 32 (30-6-1467), (18-8-1468) en blz. 39 (4-10-1468).

²¹⁵ Bordewijk, Langerak, inleiding en regesten, regest 65, d.d. 7-3-1469. Betreft een uitspraak in een geschil tussen de vrouwe van Boetzelaer en haar zoon Wessel, als voogden over Willem van Langerak, en de vrouwe van Poelgeest en haar zoon Gerrit, over de erfenis van de vrouwe van Swieten.

²¹⁶ SMH, Schoonhoven, OA inv.nr. 1129, fol. 157b (weeskamer).

²¹⁷ Beschrijving: 1. omschrift: /S·WILLEM·VA·/·LANGHERAEC

2. kenmerken: rond, ca. 31 mm, groen was, licht beschadigd.

3. zegelbeeld: een schuingeplaatst gotisch schild, waarboven een half-aanziende steekhelm met dekkleden en als helmteken een uitkomende baardige man gedekt met een muts.

4. wapen: een klimmende leeuw met over de borst een barensteel van drie hangers.

²¹⁸ J.G. Smit, Amersfoort en Holland, 1410-1430, in: *Jaarboek Oud Utrecht* 1971, blz. 116, d.d. 4-11-1409.

²¹⁹ J.C. Overvoorde en J.W. Verburgt, *Archief der secretarie van de stad Leiden*, 1253-1575, inv.nr. 20, fol. 48 [poorterboek], d.d. 14-4-1414.

²²⁰ F.J.W. van Kan, *Sleutels tot de macht. De ontwikkeling van het Leidse patriciaat tot 1420* (Hilversum, 1988), blz. 163.

²²¹ HUA, HHA Montfoort, inv.nr. 358, d.d. 28-7-1426. Met zijn geschonden zegel; HUA, Archief Domkapittel, inv.nr. 1305, d.d. 28-7-1426. Met zijn gave zegel (zie afbeelding).

²²² J.C. Kort, Repertorium op de lenen van de hofstede Montfoort, 1362-1649, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 37 (1982), blz. 527 [leen 294].

²²³ SMH, Schoonhoven, OA inv.nr. 1569-1, d.d. 14-2-1430. Met een gaaf zegel, maar geplet.

poorter van Schoonhoven 1449,²²⁴ dood voor 23 juli 1462,²²⁵ tr. *jonkvrouw Katryn*,²²⁶ voerde een proces over een rentebetaling 1462-1465, overl. na 7 augustus 1465,²²⁷ dr. van Hendrik Willem Vlamincsz. (Hendrik Stojt) (1384-1415) en Lijsbeth.

Afb. 13. Zegel van Jan, bastaard van Langerak (1426).²²⁸
(Het Utrechts Archief, foto auteur)

Uit dit huwelijk:

1. *Gijsbert van Langerak*, vermeld samen met zijn moeder te Leiden 1462-1465.

IVb. *Willem van Langerak*, heer Wadenoyen, wellicht vermeld in de tolrekening van Dordrecht 1383/84,²²⁹ genoemd in een belending van land te Tienhoven (Ameide) 1395,²³⁰ beleend met het dagelijkse gerecht van Wadenoyen 1405,²³¹ genoemd in een belending van land te Wadenoyen 1412,²³² leenmangetuige 1413,²³³ deed afrekening als zaakwaarnemer van het huis en hofstede Ammerzoden 1417,²³⁴ deed hulde voor de leengoederen van zijn tweede vrouw

²²⁴ SMH, Schoonhoven, OA inv.nr. 1129 (poorterboek).

²²⁵ GA Leiden, ORA inv.nr. 40, fol. 22-22v.

²²⁶ Van Kan, Sleutels tot de macht. Bijlage 8: prosopografische gegevens betreffende het Leidse patriciaat, in het bijzonder Vlaminc (Wouter c.s.).

²²⁷ GA Leiden, ORA inv.nr. 40, fol. 80.

²²⁸ Beschrijving: 1. omschrift: S·IAN·VA/LANGERACK·BAS/TERT
2. kenmerken: rond, ca. 25 mm, groen was, gaaf.
3. zegelbeeld: een schuingeplaatst gotisch schild, waarboven een half-aanziende steekhelm met dekkleden en als helmteken een uitkomende man gedekt met een muts.
4. wapen: een dwarsbalk vergezeld boven zichtbaar van vijf (3, 2) en beneden van zes (3, 2 en 1) staande blokjes (= moeder) met in een vrijkwartier een klimmende leeuw met over de borst een barensteel van drie hangers (= vader).

²²⁹ J.F. Niermeijer, *Bronnen voor de economische geschiedenis van het Beneden-Maasgebied*. Eerste deel, 1104-1399 ('s-Gravenhage, 1968) blz. 552 en 554. RPG 127.

²³⁰ J.C. Kort, Leenhoven van de heren van Vianen, 1292-1666, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 40 (1985), blz. 621 [leen 111].

²³¹ J.J.S. Baron Sloet e.a., *Register op de leenaktenboeken. Het kwartier Nijmegen* (Arnhem, 1924), blz. 534. Hij wordt met dit leen nog een keer genoemd in 1420 en heeft het voor 1455 overgedragen aan Aernt van Haften.

²³² J.S. van Veen, Schenking aan het O.L.V. altaar in de kerspelkerk te Wadenoyen, in: *Archief voor de geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht* 34e deel (1909), blz. 151-153, d.d. 10-5-1412. Het betreft hier schenking van 10 hond land.

²³³ Adhémar von Linden, 'Gefälschte urkunden', in: *De Navorscher* jrg. 41(1891), blz. 566, d.d. 24-6-1413.

Belening van Jan, heer van Heukelum, onmondig (mombert Dirk van Heukelum) met 100 Gelderse guldens uit de tol te Zaltbommel.

²³⁴ J.C. Kort, Repertorium op de lenen van de hofstede Ammerzoden, 1388-1794, in: *GTMWB* 33 (2009), blz. 242 [inleiding].

1420,²³⁵ droeg een groot aantal landerijen over aan zijn kleinzoon Jan van Bylandt 1438,²³⁶ nog genoemd in een belending van land te Avezaath 1453,²³⁷ overl. ruim voor 1460,²³⁸ tr. 1^e N.N., tr. 2^e (voor 14 juni 1420) *Otte van Putten*, overl. na 19 april 1436,²³⁹ dr. van Pelgrim van Putten.²⁴⁰ Zij tr. 1^e Arnt van Alpen heer Johansz.²⁴¹

Het onderscheid met zijn gelijknamige neef Willem is vooral gebaseerd op zijn optreden in de Betuwe als erfgenaam van zijn moeder. Niet altijd viel die grens even scherp te trekken. Hij zou in eerste echt getrouwd zijn geweest met een dochter herkomstig uit de familie Van Haeften, althans zo deelt De Geer mee zonder bronopgave of nadere bewijsvoering.²⁴² Over deze mededeling is geen informatie gevonden, zodat dit gegeven sterk in twijfel getrokken moet worden.

Uit het eerste huwelijk:

1. *Margaretha van Langerak*, vrouwe van Bylandt, getocht door haar schoonzoon Willem van Oy²⁴³ aan het huis Millingen 1417,²⁴⁴ getocht door haar man aan verschillende leengoederen w.o. de Weerd, gelegen tot Angeren, en het huis te Doornenburg, zoals blijkt bij de overdracht aan haar zoon Jan in 1427,²⁴⁵ tr. voor 18 februari 1401 (getocht)²⁴⁶ *Dirk van Bylandt*, heer van Bylandt, zn. van Johan van Bylandt en Geertruyd van Doornik.²⁴⁷

Haar kleindochter Sophia van Bylandt stichtte met haar man Jan, heer tot Hemert, op 21 december 1469 ter ere Gods, Maria en de Vier Maarschalken in de kerk te Doornenburg op het Sint Thomas altaar een vicarie waar wekelijks vier missen gelezen moeten worden voor de stichters en voor: 'den ouden heer Johan van Bylandt, jonker Reynalt van Hoemoet, heer Dirick van Bilant, ridder, en zijn vrouw Margriet van Bilant, heer Johan van Bilant, ridder, en zijn vrouw Sophia van Bilant, Margriet van Bilant, Willem van Langerak en Goessen van Rossum en zijn vrouw Maraild van Rossum'.²⁴⁸

²³⁵ W.A. Beelaerts van Blokland, *Stichtsche, Gaasbeeksche en Overijsselsche leenen, gelegen in Gelderland* (Arnhem, 1907), blz. 103, d.d. 14-6-1420.

²³⁶ Sloet, *Leenaktenboeken*, Kwartier Nijmegen, blz. 336-337.

²³⁷ J.C. Kort, *Repertorium hofstede Culemborg*, leen 199 (gepubliceerd op HoGenDa). Eerder wordt in de belendingen zonder jaartal genoemd 'de vrouwe van Langerak' ongetwijfeld zijn moeder.

²³⁸ Sloet, *Leenaktenboeken*, Kwartier Nijmegen, blz. 309-310.

²³⁹ Beelaerts van Blokland, *Stichtsche, Gaasbeeksche en Overijsselsche leenen*, blz. 93.

²⁴⁰ E.D. Eijken, *Repertorium op de Overstichtse en Overijsselse leenprotocollen, 1379-1805*, dl. 6 en 7 (Zwolle, 1995), resp. leen 1404 en 1795.

²⁴¹ Sloet, *Leenaktenboeken, Leenen buiten Gelderland*, (Arnhem, 1912), blz. 113.

²⁴² De Geer, *De heerlijkheid van Langerak*, blz. 167.

²⁴³ A.P. van Schilfgaarde, *Het archief van het Huis Bergh* (Nijmegen, 1932) 152 (Inleiding). Willem van Oy, ridder, was getrouwd met Geertruida van Bylandt heer Dircksd. Hij tochtte zijn vrouw en haar moeder aan het huis Millingen. Klaarblijkelijk was hij kort tevoren getrouwd.

²⁴⁴ Van Schilfgaarde, *Huis Bergh*, regest 308, d.d. 28-6-1417.

²⁴⁵ Sloet, *Leenaktenboeken*, Kwartier Nijmegen, blz. 183; A.P. van Schilfgaarde, *Het archief van de Doornenburg* (Arnhem, 1966), regest 35, d.d. 21-2-1427.

²⁴⁶ Van Schilfgaarde, *Huis Bergh*, regest 243.

²⁴⁷ Van Schilfgaarde, *Doornenburg*, regest 26, d.d. 3-11-1399. Zij wordt beleend met de tienden van Angeren, zoals wijlen heer Johan van Bylandt, ridder, waarbij haar zoon Dirk hulde deed.

²⁴⁸ Van Schilfgaarde, *Doornenburg*, regest 64.

Verwijzingen naar gedrukte bronnen en literatuur

Corpus Sigillorum Neerlandicorum. *De Nederlandsche zegels tot 1300* ('s-Gravenhage, 1937-1940). [CSN]

Necrologium der Sint Servaas-abdij te Utrecht, in: *Archief voor de geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht*, 27^e deel (1901). [Necrologium Sint Servaas]

Maria Hüffer, *Bronnen voor de geschiedenis der Abdij Rijnsburg*. Eerste deel ('s-Gravenhage, 1951). RGP nrs. 31 en 32. [Abdij Rijnsburg]

Antheun Janse, *Ridderschap in Holland. Portret van een adellijke elite in de late Middeleeuwen* (Hilversum, 2001). *Adelsgeschiedenis 1*. [Adelsgeschiedenis]

A.C.F. Koch (ed), *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*. [OHZ]

Deel I: eind van de 7^e eeuw tot 1222 ('s-Gravenhage, 1970).

Deel II: 1222 tot 1256 (Assen/Maastricht, 1986).

Deel III: 1256 tot 1278 (Assen/Maastricht, 1992).

Deel IV: 1278 tot 1291 (Assen, 1997).

Deel V: 1291 tot 1299 (Den Haag, 2005).

Frans van Mieris, *Groot Charterboek der Graaven van Holland, van Zeeland en Heeren van Vriesland, beginnende Met de eerste en oudste Brieven van die Landstreeken, en eindigende met den dood van onze Gravinne, Vrouwe Jacoba van Beyere, in 4 delen* (Leyden, 1753-1756). [Van Mieris]

P.L. Muller, *Regesta Hannonensia. Lijst van Oorkonden betreffende Holland en Zeeland, 1299-1345, die in het charterboek van Van Mieris ontbreken* ('s-Gravenhage, 1882). [Regesta Hannonensia]

S. Muller Fz., Het oudste register van Graaf Florens, in: *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap*, 22^e deel (1901). Opnieuw uitgegeven door H. den Hertog en B. de Keijzer, waarnaar in deze publicatie verwezen wordt, in de reeks *Hollandse Bronnen*, deel 4 (Rotterdam, 2009). [Het oudste register]

H.J. Smit, *Rekeningen der graven en gravinnen uit het Henegouwsche huis*.

Deel I (Utrecht, 1924). [Rekeningen VI]

Deel II – nalezing (Utrecht, 1929). [Rekeningen VII]

Deel III – inleiding (Utrecht, 1939). [Rekeningen VIII]

E.B.F.F. Wittert van Hoogland, *Bijdragen tot de geschiedenis der Utrechtse Ridderhofsteden en Heerlijkheden: Domselaer, Rysenburg, Woudenberg, Hoogland, Emiclaer, Coelhorst, Bloemendael, Driebergen, Nyenrode, Cronenburch en Loenen, Ter Meer en Maarssen*, in: *Genealogische en Heraldische bladen* jrg. 4 (1909). [Ridderhofsteden-3].

E.B.F.F. Wittert van Hoogland, *Bijdragen tot de geschiedenis der Utrechtse Ridderhofsteden en Heerlijkheden: Drakenburg, Drakestein, Oud-Amelisweerd, Nieuw-Amelisweerd, Rynestein, Bergestein, Stoetwegen, Rhynauwen, Ruwiel, Pylsweert, Gunterstein, Boelestein, Oudegyn, Wayestein, Ter Aa, Blickenburg, Broeckhuysen, Oud-Broeckhuysen, Bottestein, Ysselt, Doorn, Groenestein, Den Ham, Nederhorst, Vuylcoop, Wulven, Oud-Wulven, Wulverhorst, Oudaen, Vleuten, Zeist*, in: *Genealogische en Heraldische bladen* jrg. 8 (1913). [Ridderhofsteden-4].

E.B.F.F. Wittert van Hoogland, *Bijdragen tot de geschiedenis der Utrechtse Ridderhofsteden en Heerlijkheden: Harmelen, Kersbergen, Mydrecht, Voorn, Jutphaes, Rynhuysen, Rynenburg, Rynestein, Vliet, Linschoten, Cattenbroek, Schalkwyk, Walenburg, Zuylenburg, Langerack, Willige Langerack*,

Hoencoop, Maarssenbroek, Reyerscop-Creuningen, in: *Genealogische en Heraldische bladen* jrg. 9 (1914). [Ridderhofsteden-5].

Afkortingen

HHa Heerlijkheidsarchief

HUA Het Utrechts Archief

SMH Streekarchief Midden-Holland

